

lichidarea social-democrației din România. cazul Ion Flueraș (august 1944-iunie 1953)

Noul context politic și încercarea lui Flueraș de continuare a activității politice. Disidența Partidului Socialist Român

În perioada imediat următoare loviturii de stat de la 23 august 1944, un prim și important moment în viața internă a Partidului Social-Democrat l-a constituit conferința partidului, denumită, pentru caracterul ei larg, „Sfatul” P.S.D., care a avut loc în zilele de 10-11 decembrie 1944, la București. „Sfatul” avea loc într-un moment favorabil pentru P.S.D., membru al Frontului Național Democrat în acel moment: rețeaua organizatorică se dezvoltase și numărul de membri crescuse spectaculos; partidul era prezent în toate structurile de putere, inclusiv în guvern, cu trei titulari de departamente (Lotar Rădăceanu – ministru al Muncii, Ștefan Voitec – ministru al Educației Naționale, Gheorghe Nicolau – ministru al Asigurărilor Sociale). Cu acest prilej, a fost luată în discuție problema reprimării în partid a unor vechi fruntași care fuseseră excluși în timpul războiului, datorită colaborării cu regimul carlist și cu cel antonescian. În 9 decembrie, Ioan Mirescu s-a adresat printr-o scrisoare „Sfatului” P.S.D., în numele unui număr de vechi militanți social-democrați, între care și Ion Flueraș, cu cererea de a se analiza situația lor și de a fi reprimiți în partid. Răspunsul pe care „Sfatul” l-a dat acestei solicitări a fost unul extrem de dur:

„Anumite elemente care s-au pus în afara cadrelor P.S.D. – se arăta în comunicatul dat publicității la 29 decembrie –, printr-o colaborare compromițătoare cu guvernele profasciste și fasciste din România, încearcă să submineze, prin diverse manevre, Frontul Unic Muncitoresc și Frontul Național Democrat. *Acești indivizi îndrăznesc să se pretindă social-democrați și să pună probleme de partid în care nu au nici un drept să se amestece. Aceste elemente grupate în jurul lui I. Flueraș și I. Mirescu n-au nimic comun cu organizațiile noastre și de aceea Comitetul Central al Partidului Social-Democrat încunoștințează pe cei care luptă pentru democrație și unitate muncitorească să le demaște și să le combată cu toată hotărârea [s.n.]*”¹.

De remarcat este faptul că liderii P.S.D. au refuzat să pună în discuția „Sfatului” cererea foștilor conducători ai mișcării social-democrate din România, de a fi reprimiți în partid, fiind probabil conștienți – sublinia istoricul Nicolae Jurca – de influența pe care aceștia o aveau încă asupra delegațiilor comitetelor regionale și județene. Pentru a nu risca, conducerea P.S.D. a recurs la un comunicat al Comitetului Central, în cadrul căruia se realizase un consens în legătura cu măsura de ostracizare a foștilor militanți social-democrați. Dincolo de procedura nedemocratică și de acuzele lipsite de temei, ce contraveneau tradițiilor și practicilor social-democrate, acest comunicat a fost de natură să furnizeze argumente în plus comuniștilor, pentru a ataca și, în cele din urmă, a reprima social-democrații reformiști și ostili colaborării cu

¹ Apud Nicolae Jurca, *Istoria social-democrației din România*, București, Editura Științifică, 1994, p. 334; Aron Petric, Gheorghe Țuțui, *Unificarea mișcării muncitorești din România*, București, Editura Academiei R.S.R., 1968, p. 63.

Partidul Comunist². Situația era cu atât mai interesantă, cu cât Flueraș a luat atitudine antifascistă și a participat la unele întâlniri ale opoziției, pentru constituirea Blocului Național Democrat.

Printr-o stranie sincronizare, în ziua în care era dat publicității comunicatul C.C. al P.S.D., *Scântea*, organul oficial de presă al comuniștilor, sub semnătura lui Silviu Brucan, lansa un atac furibund și amenințător la adresa veteranilor social-democrați, în frunte cu Ion Flueraș și Ioan Mirescu. Silviu Brucan, folosindu-se de un stil specific stalinist, înșira o serie de neadevăruri, a căror enunțare ar fi o reală pierdere de timp:

„Sunt arătate aici numai câteva din infamiile săvârșite de acești doi trădători mârșavi ai clasei muncitoare, ai poporului, ai țării. Acum ei încearcă din nou să scoată capul [...]. Numai că proletariatul și întreg poporul român stau de veghe. Vigilența lor este mai ascutită ca oricând. Și lovituri grele, nimicitoare, se vor abate asupra tuturor celor care vor încerca să atingă unitatea clasei muncitoare [...]”³.

A doua zi după comunicatul P.S.D. din 29 decembrie, a urmat amenințarea lui Lotar Rădăceanu, secretarul general al partidului, prin care toți cei care ar fi aderat la acțiunea lui Ion Flueraș erau amenințați că vor fi nimiciți „până la unul”⁴.

Reacția conducerii P.S.D., de respingere a cererilor de reintegrare în partid și de blamare publică a foștilor lideri ai mișcării social-democrate și sindicale din România (Ion Flueraș, George Grigorovici, Ioan Mirescu, Lazăr Măglașu, Simion Rusu ș.a.), pare cel puțin stranie, în condițiile în care toate formațiunile politice își recuperau și regrupau cadrele. Reintegrarea în partid a acestor militanți s-ar fi impus, cu atât mai mult cu cât în cadrul organizațiilor se produsese un dezechilibru între diferitele curente, în favoarea celui centrist, înclinat spre compromisuri cu comuniștii. Atitudinea conducerii social-democrate este greu de explicat. Putea fi vorba de teama de atacurile comuniștilor, interesați în slăbirea P.S.D. prin lovirea în cadrele reformiste și cu prestigiu în masa muncitorilor. Pe de altă parte, la acea dată, elementele centriste dețineau deja poziții importante în aparatul central al partidului și aveau un cuvânt greu de spus în deciziile care se luau. Nu e mai puțin adevărat – scria același Nicolae Jurca – că în P.S.D. mai domina un spirit purist, care nu accepta că într-o istorie complexă și destinele individuale sunt complexe. De o asemenea concepție era stăpânit însuși președintele partidului, Constantin-Titel Petrescu. Ceea ce surprinde, însă, este inconsecvența conducerii social-democrate, care s-a declarat de acord cu reprimirea în partid, încă din anii războiului, a lui Iosif Jumanca și a lui Eftimie Gherman, imediat după 23 august 1944. Aceștia colaboraseră și ei cu regimul monarhiei autoritare a lui Carol al II-lea. Lor li se adăuga Lotar Rădăceanu, inclus în conducerea centrală a P.S.D. în noaptea de 23/24 august 1944, deși în anii războiului

² Nicolae Jurca, *op. cit.*, p. 334-335.

³ *Ibidem*, p. 335; Silviu Brucan, *Trădătorii clasei muncitoare vor fi nimiciți*, în *Scântea*, 29 decembrie 1944.

⁴ Nicolae Jurca, *op. cit.*, p. 335.

făcuse parte din Partidul Socialist Țărănesc, condus de Mihai Ralea, și era suspectat de afaceri veroase și relații dubioase cu regimul nazist din Germania⁵.

În fața refuzului de a fi reprimat în partid, în 25 noiembrie 1944, Flueraș a luat inițiativa, împreună cu alți foști lideri ai mișcării social-democrate, de a înființa o altă formațiune politică, sub denumirea de *Partidul Socialist Român*. Ioan Mirescu, vechi colaborator al lui Flueraș, a încercat să-l convingă să renunțe la această inițiativă și să medieze conflictul cu Constantin-Titel Petrescu. În intervalul 25 noiembrie-9 decembrie, când Mirescu a trimis scrisoarea „Sfatului” P.S.D., Flueraș a constituit Comitetul provizoriu al Partidului Socialist Român și a trimis în țară o circulară către secțiunile social-democrate, prin care le cerea să acționeze pentru autonomie sindicală, convocarea Congresului P.S.D. și alegerea unui nou Comitet Central. Această ultimă acțiune a lui Ion Flueraș a declanșat furia conducerii social-democrate, exprimată prin Comunicatul Comitetului Central din 29 decembrie 1944⁶. În acest context, organele de siguranță informau că „grupul Grigorovici-Flueraș caută să rupă dreapta din Partidul Social-Democrat pentru a înființa un nou partid [...]”⁷.

Amenințările din comunicatul conducerii P.S.D. și cele ale lui Lotar Rădăceanu, de la sfârșitul lunii decembrie 1944, urmate de alte atacuri în presă, vor furniza argumente aparatului represiv comunist pentru arestarea și condamnarea primului lot de social-democrați cunoscuți pentru orientarea lor anticomunistă⁸.

Repudierea vechilor membri social-democrați, în frunte cu Flueraș și Grigorovici, care avuseseră o contribuție fundamentală la dezvoltarea mișcării social-democrate și sindicale din România Mare, precum și merite importante în realizarea Marii Uniri, era făcută de către acei lideri social-democrați care, până în momentul respectiv, în ciuda unor merite pe care le avuseseră în cadrul mișcării, ocupaseră un loc secund în partid și în mișcarea sindicală și care, după 23 august 1944, optaseră pentru o colaborare cu Partidul Comunist, sub formula Frontului Unic Muncitoresc și apoi a Frontului Național Democrat. Fără a avea o viziune de ansamblu asupra situației politice interne și internaționale și o înțelegere a stării de lucruri, acești lideri, precum Rădăceanu, Voitec și, până la un punct, Titel Petrescu, au compromis idealurile social-democrației și ale democrației ca sistem politic, optând pentru o colaborare cu Partidul Comunist, care se va dovedi fatală atât pentru țară, cât și pentru P.S.D. Ei nu au înțeles să-și strângă rândurile alături de partidele de opoziție, P.N.Ț. și P.N.L., pentru a forma un bloc unitar, cu scopul apărării democrației. Nu era vorba numai de lipsa de viziune, ci și de interese personale, mulți dintre ei lăsându-se atrași de perspectiva ocupării unor funcții importante, căzând astfel în capcana întinsă de către comuniști. Paradoxal, într-o anumită logică, ei au procedat exact după modelul pe care anterior îl criticaseră la cei pe care i-au exclus din partid – *colaborarea*. Spre deosebire, însă, de cei

⁵ *Ibidem*, p. 335-336.

⁶ *Ibidem*, p. 336; Vasile Niculae, *O istorie a social-democrației române*, vol. II, București, Editura Noua Alternativă, 1997, p. 198; Florian Tănăsescu, *Ioan Flueraș (1882-1953)*, în *Arhivele Totalitarismului*, anul II, 1994, nr. 1-2, p. 330.

⁷ Apud Petre Rușindilar, *George Grigorovici și social-democrația în Bucovina*, București, Fundația „Constantin-Titel Petrescu”, 1998, p. 168.

⁸ Florian Tănăsescu, *op. cit.*, p. 330.

pe care i-au acuzat de colaborare în perioada 1938-1944, Lotar Rădăceanu, Ștefan Voitec și alții vor deveni mai mult decât colaboratori ai Partidului Comunist, mai precis, adevărate instrumente docile pe care comuniștii le vor folosi pentru lichidarea social-democrației în România.

Supravegherea lui Flueraș de către Serviciul de Siguranță se va intensifica în mod deosebit, la începutul anului 1945, și va continua în perioada următoare. Semnificativ este faptul că „notele informative” care îl aveau drept subiect pe fostul președinte al Confederației Generale a Muncii, conțineau tot mai multe „date” menite să-l compromită definitiv pe acesta. Multe dintre aceste „informații” nu erau de actualitate, ele referindu-se la acțiuni politice petrecute în perioada interbelică sau chiar înainte de unire, în care Flueraș s-a implicat, și care în mod normal nu ar fi trebuit să intre în atenția serviciului de informații. Datele furnizate Poliției sau Siguranței dovedeau că informatorii fuseseră apropiați de Flueraș, conținutul „notelor informative” fiind puternic marcat de interpretări personale scoase din context, falsuri și, pe alocuri, chiar invidie.

Ca model de denigrare practicat de unii dintre acești informatori, cităm un document nedatat și nesemnat, dar care credem că a fost elaborat cândva la sfârșitul anului 1944 și începutul lui 1945. Este vorba despre o notă informativă a unuia dintre adversarii lui Flueraș, cu privire la activitatea sa politică și la statutul său în cadrul mișcării social-democrate. Documentul poartă titlul de *Ion Flueraș și Co.*⁹ și se constituie într-un model tipic de denigrare politică de tip stalinist. Flueraș era prezentat drept „un modest rotar care colindase multe orașe din vechiul Imperiu Austro-Ungar. În partidul socialist al Austro-Ungariei nu era din cei mai însemnați. Cu începutul de desagregare al statului austro-ungar, încep în primul rând mișcările de desordine produse de fracțiunile armatei austro-ungare, cari retrăgându-se spre regiunile de reședință, se dedau la desordine, intenționând să instaureze republica comunistă ca-n Rusia. *Între soldații infectați de virusul comunismului era și Ion Flueraș socialist*”¹⁰. De-a lungul întregului nostru demers am demonstrat că una dintre directivele acțiunii și gândirii lui Flueraș a fost tocmai anticomunismul, în consecință este inutil să mai demontăm această ultimă afirmație.

Analizând implicarea socialiștilor în realizarea unirii de la 1918 și în cadrul Consiliului Dirigent, autorul notei informative făcea câteva alegațiuni în conformitate cu care aceștia ar fi avut un rol marginal, simplificând contribuția lui Flueraș, Jumanca etc.:

„Când fiecare națiune din conglomeratul de națiuni ce compunea mozaicul statului austro-ungar s-a declarat independentă, românii au declarat Transilvania independentă și Maniu, secondat de o pleiadă de români de suflet au făcut *Consiliul dirigent* [s. în text]. Cum curentul era pentru o democrație și o conlucrare cu socialiștii, Comitetul executiv al Consiliului dirigent, spre a împăca contingentele de muncitori români, s-au gândit să bage în Consiliul dirigent și reprezentanți ai muncitorimei, astfel, că au chemat pe Ion Flueraș,

⁹ Arhiva Consiliului Național pentru Studierea Arhivelor Securității (în continuare: ACNSAS), fond *Penal*, dos. 450, vol. 9, f. 160-166.

¹⁰ *Ibidem*, f. 160.

Jumanca și Cisar* [sic!], băgându-i în Consiliu.” „Veșnic răsvrătit”, după disoluția Austro-Ungariei, „Flueraș se alătură grupului de soldați revoluționari și pentru că era original [sic!] din Transilvania, se alătură grupului de răsvrățiți transilvăneni. Luat de vârtejul revoluției, Flueraș nu s-a gândit niciodată că el, revoluționar convins, se va alătura naționaliștilor ardeleni grupați în jurul partidului național transilvănean”¹¹.

Flueraș ar fi ajuns liderul social-democraților români din Transilvania deoarece era „mai bătrân [și] își creia o reputație de șef” [Flueraș avea, în 1918, doar 36 de ani – n.n.]. Activitatea în cadrul mișcării social-democrate din România, după 1918, precum și cea de președinte al Confederației Generale i se părea informatorului „nu tocmai limpede”; iar în calitate de șef de resort, „Ion Flueraș adopta o atitudine de evoluționist-oportunist, dar în Congresele partidului, sau Consfăturile muncitorești, Ion Flueraș devenea *perfectul revoluționar*”¹² [s. în text]. În mod cu totul fals, era acuzat că din momentul înființării Ministerului Muncii [1920] „a fost consilierul docil al fiecărui ministru și din această atitudine a tras foloase”¹³.

Activitatea lui Ion Flueraș era redusă la „temperarea câtorva fanatici și de profet față de capii autorităților. Dar își juca rolul în așa fel ca muncitorii atrași în syndicate pentru îmbunătățiri de ordin economic nu de dragul reformelor sociale pe cari le ignorau, îl credeau ca pe cel mai aprig susținător al lor, aceasta un timp că începând să transpire subvențiile personale, diurnele, călătoriile, consiliile și casele de la Vatra Luminoasă au sfârșit până a-i scârbi, arătându-le o completă indiferență [...]”. Ion Flueraș a tras foloase mari. El și-a măritat fata dându-i o zestre destul de frumoasă. Este președinte la o cooperativă de turnătorie prin Calea Plevnei și tovarăș la o fabrică cu d. Stavri Cunesco”¹⁴. În realitate, Flueraș nu a fost niciodată un om bogat; a trăit modest, casa din Vatra Luminoasă (cartier muncitoresc) fiind singura pe care o deținea și foarte modestă.

Cu toate că a fost unul dintre cei mai importanți lideri ai mișcării social-democrate din România și liderul de necontestat al Confederației Generale a Muncii, informatorul îi crea un portret foarte întunecat:

„Nu este un combatant; nu este doctrinar; nu este intransigent și nici inteligență sclipitoare nu are; talent de vorbă nu, dar toți l-au acceptat de șef că știa să închidă ochii la toate afacerile ce se făceau în numele și pentru muncitori”¹⁵.

Flueraș ar fi dat „concursul interesat tuturor miniștrilor, tuturor guvernelor, tuturor regimurilor”, ba mai mult, el ar fi „legitimat acte de rebeliune premergătoare revoluției făcute de gardiști”. Concluzia notei informative era că „Flueraș nu este un agitator dar este periculos tocmai prin lipsa de sinceritate în acțiune”¹⁶.

* Iosif Ciser. În realitate, acesta nu a fost membru al Consiliului Dirigent.

¹¹ *Ibidem*, f. 160-161.

¹² *Ibidem*, f. 161.

¹³ *Ibidem*, f. 162.

¹⁴ *Ibidem*, f. 163.

¹⁵ *Ibidem*, f. 163-164.

¹⁶ *Ibidem*, f. 165.

Într-o altă ordine de idei, la începutul anului 1945, Flueraș se afla în plină acțiune de organizare a unui nou partid, așa cum rezulta dintr-o notă informativă a unui agent, adresată Prefecturii Poliției Capitalei, la 24 februarie:

„Din cercurile ziaristice deținem informații că fruntașul socialist ardelean Flueraș Ion caută să strângă rândurile vechilor socialiști din Ardeal și Banat pentru a crea o organizație aparte, independentă de aceia din București de sub conducerea D-lui Titel Petrescu și a se prezenta singuri în alegeri în acele regiuni. Se susține că Dl. Flueraș va fi sprijinit și de organizația socialistă din sudul Bucovinei, care va lua ființă sub conducerea vechiului fruntaș socialist Grigorovici, fost subsecretar de stat al Muncii”¹⁷.

Supravegheat îndeaproape, Flueraș nu ezita să critice acțiunile politice ale P.S.D. și, mai ales, ale lui C-tin-Titel Petrescu. Într-un raport informativ, provenind din sursa „Ilca”, datat 4 iunie 1945, se făcea aprecierea că „în actuala formație comitetul de conducere al partidului social-democrat nu corespunde realității. Domnul Titel Petrescu este înconjurat de oameni cari îl sfătuiesc rău când închide porțile tuturor vechilor militanți să reentre în mișcare. Eri 2 Iunie 1945 am stat de vorbă cu Ion Flueraș și Carol Barta. Dl. Ion Flueraș a spus următoarele: «Conducerea partidului social-democrat nu este în mâna lui Titel, ci atotstăpânitorul este Levin secretarul care este omul de legătură al comuniștilor ruși». Acesta exercită, după spusele lui Flueraș, o adevărată teroare și de teama arestărilor se supun. Cazul dela S.T.B. unde se arestează cei cari au dorit înființarea organizațiilor social-democrate este simptomatic. În Confederație nu sunt oameni cu rutină și priză în masele largi a muncitorimei.”¹⁸.

Autorul raportului sublinia faptul că Flueraș i-a criticat pe unii dintre liderii social-democrați, între care Victor Brătfăleanu, vechi colaborator al său, deoarece s-a lăsat atras de către comuniști¹⁹:

„Vorbește apoi despre «Ajutorul roșu» care în realitate nu era nimic pe lângă sprijinul masiv ce venea din Rusia. Justifică colaborarea cu partidele burgheze în sensul că numai așa s-a putut să existe în parlamentele și guvernele ce s-au succedat, o voce de protest, de control și apărare a clasei muncitoare. De altfel, bazele social-democrate se sprijină pe colaborare pentru a se obține pe cale evolutivă maximul de reforme social-democrate. Are informații, din legăturile ce mai are cu străinătatea, că starea de ocupație rusească va înceta și atunci vechea conducere a partidului social-democrat, a sindicatelor, a Uniunilor controlate de Confederația Generală a Muncii se vor putea mișca nestingherite. Evacuarea României se va petrece simultan cu a Poloniei. Anglo-americanii nu au luptat contra dictaturei germane să o înlocuiască cu alta mai periculoasă. [...] Despre Mados [sic!] spune că este cea mai vastă tragere pe sfoară a românilor. [...] «Ungurii sub paravanul acestei asociații își ascund ferocitatea dușmăniei ce ne poartă. Ungurul fie el comunist, socialist,

¹⁷ *Ibidem*, f. 167.

¹⁸ *Idem*, dos. 120, vol. 5, f. 383.

¹⁹ *Ibidem*, f. 383-384.

liberal sau ori ce ar fi, el tot șovinist rămâne, tot dușmanul de moarte al poporului român rămâne» – spune Dl. Flueraș²⁰.

Raportul sublinia că Flueraș vorbea despre viitor „foarte optimist. Organizațiile social-democrate din lume nu se vor lăsa sugrumate de comunismul rusesc. Cred că social-democrația mondială care este puternică și dorește o sinceră colaborare cu burgheziile tuturor statelor, va câștiga și atunci, se va impune și-n țara noastră un regim de conducere social-democrat în colaborare cu celelalte categorii sociale. Să nu ne surprindă aceste evenimente nepregătiți, fără un program. Eu mă mișc. Pot să declar că noi avem cel mai puternic tineret intelectual social-democrat, avem cadrele vechi reîmprospătate mereu, dar stăm puțin în umbră. Doresc să iau contact cu partidul național-liberal și național-țărănesc pentru aceasta te rog pe D-ta care în partidul național-liberal ești recunoscut ca un conducător al muncitorimei, să intervii ca miercuri 6 iunie 1945 să pot vorbi cu Dl. Doctor Costinescu, așa cum în trecut, de multe ori am discutat și am aranjat colaborări²¹. De aici rezultă că autorul raportului informativ era apropiat al Partidului Liberal.

Concluzia raportului era că „*mișcarea subterană a lui Flueraș progresează și pune în pericol înjgheburile hibridă a lui Titel Petrescu, care lipsit de personalitate și autoritate, este sub tutela lui Levin și compania*”²² [s.n.].

Așa cum rezultă și dintr-un alt raport al aceleiași surse „Ilca”, Flueraș vedea în Mișa Levin unul dintre principalii vinovați pentru orientarea procomunistă a P.S.D.:

„În ziua de 2 Iunie a.c., Dl. Ion Flueraș, unul dintre fruntașii socialiști din România, în prezent exclus din cadrele partidului, aflându-se într-un cerc de prieteni, a adus critici serioase D-lui Titel Petrescu, afirmând că «adevăratul conducător al partidului social-democrat nu este Dl. Titel Petrescu, ci Dl. Mișa Levin». Astfel, Dl. Levin, care ar avea sentimente pronunțate pentru comuniști, încearcă prin toate mijloacele să impună și celorlalți membri de la conducerea partidului, atitudinea și punctul său de vedere²³.

La 11 iunie 1945, întâlnirea dorită de fostul președinte al C.G.M. cu reprezentanții partidelor istorice a avut loc în casa lui Dimitrie Brătianu din București. Conform aceleiași surse „Ilca”, la întâlnire au participat Dinu Brătianu, Flueraș, Ion Costinescu, Ilie P. Calciu.

„Dl. Dinu Brătianu – se preciza în raportul informativ întocmit la 12 iunie – în câteva cuvinte arată tragismul și întreabă care este situația actuală în partidul social-democrat și ce face tineretul intelectual și muncitoresc. Dacă mai este vreo nădejde de redresare sufletească. Dl. Flueraș arată că în rândul muncitorimei intelectuale și manuale a început o reacțiune împotriva

²⁰ *Ibidem*, f. 384-385.

²¹ *Ibidem*, f. 385-386.

²² *Ibidem*, f. 386. Acest document se regăsește și în dos. 450, vol. 9, f. 169-172.

²³ Idem, dos. 450, vol. 9, f. 173. Mișa Levin a devenit, imediat după 23 august 1944, membru al C.C. al P.S.D. și președinte al Uniunii Tineretului Socialist.

uzurpatorilor în fruntea cărora de formă este Titel Petrescu dar în realitate sunt evreii”²⁴.

Ca să justifice anumite evenimente petrecute imediat după 23 August 1944, Flueraș a făcut „un istoric foarte interesant asupra evenimentelor sociale și naționale petrecute în epoca de frământări și dezagregare a Austro-Ungariei a anilor 1917-1918”. Dr. Costinescu a acceptat, în principiu, o colaborare politică cu grupul lui Flueraș, rugându-l pe acesta „să formuleze în scris programul D-sale ca împreună să găsească punctele de contact”²⁵. Ilie Calciu „vorbește de colaborarea cinstită și folositoare națiunii, care a existat între D-sa, deținător al celei mai importante instituțiuni muncitorești, Uniunea și Camera de Muncă București, și Dl. Flueraș [...]”. Arată situația în câmpul muncii și crede că e momentul să se încheie o colaborare imediată între partidul național-liberal și partidul social-democrat, reprezentat prin Flueraș. Dl. Dinu Brătianu răspunde că a rămas foarte impresionat de pagina de istorie frământată a Transilvaniei în care Dl. Flueraș a avut un rol atât de important, declară că este de acord ca o colaborare și mai strânsă să existe și de aici înainte între liberali, național-țărăniști și social-democrați. Roagă pe Dl. Flueraș să redacteze în scris tot ce crede asupra programului muncitoresc ca într-o cât mai apropiată ședință să discutăm împreună cu Dl. Maniu. Crede că evenimentele se precipită. Anglo-americanii nu au jertfit milioane din fiii lor și nu au risipit miliarde de lire și dolari apărând libertatea popoarelor ca să lase pe altul să întroneze altă dictatură. Vă pot spune că în curând vom răsufla liber și că – asta este mai important – nimeni, dar absolut nimeni, nu va avea curajul să se pună în calea înțelegerii și mai ales în a independenței statelor, cari au luptat pentru independență, și între aceste state suntem și noi. Vom suferi dar cred că voiu trăi să văd țara liberă – a încheiat Dl. Dinu. Ședința a ținut până la ora 11,40”²⁶.

Așa cum rezultă dintr-o altă notă informativă, provenind dintr-o altă sursă – „Demostene” – Flueraș a mai avut întâlniri, în vederea stabilirii unei colaborări politice și cu alți lideri politici. La 20 iulie, s-a întâlnit cu Iosif Jumanca și cu dr. Nicolae Lupu, căruia i-au făcut propuneri de colaborare politică.

„Dl. Flueraș – preciza «Demostene» – a dat să se înțeleagă D-lui Dr. Lupu că dacă ar avea fonduri, care îi lipsesc în prezent, ar putea aduce numeroase adeziuni din pătura muncitorească ardeleană. Dl. Dr. Lupu, fără să se angajeze cu ceva, i-a promis D-lui Flueraș că nu peste mult timp va fi în măsură să utilizeze propunerea sa. În cursul aceleiași vizite, Dl. Jumanca a criticat vehement activitatea D-lui Titel Petrescu, precum și a întregului partid socialist, care după părerea sa ar fi oportunist și beneficiarul unei situații cu nimic meritate. La sfârșit, D-nișii Flueraș și Jumanca i-au declarat D-lui Dr. Lupu că îi stau la dispoziție cu serviciile lor în chestiunile discutate”²⁷.

Acțiunile politice ale lui Flueraș au atras atenția și serviciului diplomatic american de la București. Astfel, într-un raport al lui Roy M. Melbourne din 30 iulie

²⁴ *Ibidem*, f. 182.

²⁵ *Ibidem*, f. 185.

²⁶ *Ibidem*, f. 185-186.

²⁷ *Ibidem*, f. 187.

1945, adresat Secretarului de Stat, având drept subiect antagonismul dintre socialiști și comuniști români, se preciza, între altele:

„S-a aflat că la 27 iulie, domnul Ion Flueraș, prezentat ca un fost parlamentar socialist, a fost arestat de Ministerul de Interne, ca și asociatul său, domnul Măglașu. Se afirmă că aceste două persoane au organizat și controlează mii de muncitori socialiști la Reșița și în Valea Jiului; că au refuzat să colaboreze cu liderul socialist, domnul Titel Petrescu, deoarece el a fost de acord cu constituirea Frontului Național Democrat spre folosul evident al comuniștilor. Se spune chiar că muncitorii conduși de domnul Flueraș n-au format nici sindicate, anume pentru a evita orice contact și colaborare cu comuniștii; se așteaptă că ceilalți lideri ai lor vor pricinui, cu ajutorul muncitorilor, nemulțumiri Frontului Național Democrat”²⁸.

Ion Flueraș și procesul organizației „T”

La scurt timp după instaurarea guvernului dr. Petru Groza, la 6 martie 1945, a fost declanșată o amplă campanie de compromitere și apoi de lichidare a „opoziției reacționare” din România. Procesul l-a avut drept principal artizan pe ministrul de Interne, Teohari Georgescu.

În vara anului 1945, atenția opiniei publice a fost atrasă de așa-numitul proces al organizației „T”, conduse de către Remus Țețu, acuzate de acte de „terorism”. Procesul era important și pentru scopul lui, aflat dincolo de faptele propriu-zise incriminate: inculparea, compromiterea și lichidarea unor fruntași ai social-democrației românești, cunoscuți pentru adversitatea lor față de comunism – Ion Flueraș, Antim Boghea, Ioan Mirescu, Lazăr Măglașu și Simion Rusu²⁹. Victor Frunză remarcă graba cu care autoritățile prosovietice au acordat prioritate reducerii la tăcere a unor socialiști, în comparație cu alți lideri politici de mai mare suprafață, cunoscuți pentru efervescența cu care colaboraseră și susținuseră regimurile carlist sau antonescian³⁰.

Lămurirea implicării lui Flueraș în procesul organizației „T” necesită câteva precizări. În anul 1945, în unele rapoarte ale Direcției Generale a Poliției, se făceau referiri la două organizații politice care complotau împotriva „regimului democratic” instaurat de sovietici, sub forma guvernului dr. Petru Groza. Era vorba de organizația „Tinerimea Liberă”, condusă de studentul Mircea Ștefanovici, și de organizația „T”, condusă de avocatul Remus Țețu. Referirile erau destul de lapidare, din moment ce unele rapoarte făceau confuzie între cele două, sau considerau că era vorba doar de una. „Tinerimea Liberă” a luat ființă încă din perioada antonesciană și cuprindea tineri din majoritatea partidelor ce activau pe scena politică. Între membri se numărau I.V. Săndulescu, Radu Câmpeanu, Negulescu, Mihadaș, Mănescu Manea, Marcel Boissard ș.a. Având un program cu orientare democratică, organizația condusă de Mircea Ștefanovici, după eșecul apropierei de P.S.D., se va alătura, în lunile februarie-martie 1945, de gruparea lui Flueraș. Gruparea se dorea a fi o școală a democrației, pentru

²⁸ *Imposibila încercare. Greva regală, 1945. Documente diplomatice*, selecție, traducere, note și studiu introductiv de Dinu C. Giurescu, București, Editura Enciclopedică, 1999, p. 160-161. Flueraș fusese arestat în 26 iulie și implicat în așa-numitul proces al organizației „T”.

²⁹ Victor Frunză, *Istoria stalinismului în România*, București, Humanitas, 1990, p. 229.

³⁰ *Ibidem*, p. 229-230.

toți tinerii din România³¹. Printre lozincile promovate în manifestele și publicațiile „Tinerimii Libere” se întâlneau și unele sloganuri sau expresii anticomuniste sau naționaliste, astfel că supravegherea lui Ștefanovici și a colaboratorilor lui, de către Serviciul de Siguranță, s-a intensificat. Organele de ordine au început să catalogheze această organizație drept „periculoasă pentru ordinea și siguranța statului” și „având intenții criminale”³².

Compoziția organizației „Tinerimea Liberă” era foarte diversă. Cuprindea simpatizanți ai partidelor istorice (și chiar membri ai acestora), disidenți comuniști, disidenți social-democrați, apolitici. În martie 1945, între Ion Flueraș și Mircea Ștefanovici s-a convenit ca „Tinerimea Liberă” să devină organizația de bază a Tineretului Social-Democrat disident; în schimb, organizația primea sediul din str. Alexandru Odobescu nr. 13. Astfel, câțiva dintre membrii marcanți ai disidenței social-democrate vor activa în cadrul organizației, care își păstra, totuși, statutul autonom. La interogatoriul din 26 iulie 1945, Mircea Ștefanovici îi va menționa, printre membrii „Tinerimii Libere”, și pe social-democrații Ion Flueraș, Antim Boghea, Lazăr Măglașu³³.

Organizația „T” era formată din tineri liberali strânși în jurul avocatului Remus Țețu, cu o atitudine radical anticomunistă. În cadrul procesului intentat membrilor acestei organizații, Țețu a susținut că „T” provenea de la inițiala numelui său. Anchetatorii au tras, însă, concluzia că „T” venea de la „Teroare”. Organizația era proiectată ca o structură de tip militar. A editat chiar o publicație clandestină, cu titlul *Văpaia*, în care și-a tipărit principiile fundamentale ale organizației: credința în rege, apărarea principiilor democratice, alegeri libere, constituționalism; „T” lupta pentru o Românie „constituțională, social-liberală și naționalistă” etc.³⁴. Între membrii organizației se numărau Victor Isac (membru P.N.Ț.), Dan Ploeanu, Toma Lucian, Alexandru Negrescu, Adriana Georgescu ș.a.³⁵.

În oficiosul comunist *Scânteia* a apărut un articol cu titlul *Cine finanțează organizațiile teroriste?*, iar răspunsul suna astfel: „Rolul lui Gigurtu, Flueraș, Boghea, Măglașu și Victor Isac. Amestecul partidelor «istorice». Dovezi zdrobitoare împotriva lui Rădescu”³⁶. Rapoartele anchetatorilor, din august 1945, au stabilit că organizațiile „T” și „Tinerimea Liberă” aveau, în aparență, un caracter diferit, însă lucrau în strânsă legătură. Mai mult chiar, organizația „T” înglobase în ea și organizația „Tinerimea Liberă”. Cele două erau considerate drept părți ale Mișcării Naționale de Rezistență. Drept urmare, după arestarea membrilor celor două organizații, autoritățile au regizat o singură anchetă, sub conducerea comisarului-șef Gheorghe Bulz³⁷.

³¹ Petre Țurlea, *Procesul organizației „T”*, București, Editura Libra, 2000, p. 11-14. Vezi, de asemenea, și Dorin Dobrințu, *În numele libertății. Organizațiile anticomuniste „Tinerimea Liberă” și „T” (1945)*, în *Xenopoliana*, tomul XIII, 2005, nr. 1-4, p. 127-149.

³² Petre Țurlea, *op. cit.*, p. 15-17.

³³ *Ibidem*, p. 17-18.

³⁴ *Ibidem*, p. 25-28.

³⁵ *Ibidem*, p. 29-30.

³⁶ *Ibidem*, p. 38.

³⁷ *Ibidem*, p. 39-40, 48.

După ce a fost arestat în 26 iulie, Ion Flueraș a fost și el trimis în judecată, la 28 august, alături de alți 40 de „teroriști”, între care 21 de la „Tinerimea Liberă” și 19 de la organizația „T”. Printre aceștia se numărau: Mircea Ștefanovici, Marcel Boisnard, Vladimir Enacovici, Lazăr Măglașu, Antim Boghea, Remus Țețu, Dan și Paul Cernovodeanu, Victor Isac, Dan Plopeanu ș.a. Lotul era format din liberali, național-țărăniști, social-democrați. Autoritățile manifestau o atitudine foarte fericită, datorită identificării de „organizații teroriste și fasciste”, pe care puteau să le arate opiniei publice, pentru a demonstra necesitatea sprijinirii guvernului Petru Groza, aflat într-o situație constituțională ciudată, datorită grevei regale³⁸.

Procesul a fost larg mediatizat, presa centrală, controlată de comuniști, publicând articole consistente despre organizația teroristă, încercând chiar să lege numele lui Maniu, Dinu Brătianu sau al generalului Rădescu de această „conspirație”. Numeroase articole au publicat *Scânteia*, *Universul*, *Timpul*, *Ultima Oră*, *Jurnalul de dimineață*, *Semnalul*.

Agitația din jurul acestei anchete a atras atenția inclusiv generalului C.V.R. Schuyler, reprezentantul S.U.A. în Comisia Aliată de Control, care, în 10 septembrie 1945, nota în jurnalul său:

„În ultimul timp, s-a făcut foarte multă publicitate în jurul proceselor ce urmează a fi intentate anumitor membri ai așa-numitei Organizații «T», care au fost arestați de Siguranță în urmă cu trei-patru săptămâni. Organizația «T» se pare că este formată dintr-o grupare de tineri liberali și câțiva național-țărăniști, care au fost implicați în anumite activități clandestine îndreptate împotriva guvernului. Mai exact, ei au publicat și difuzat un mic ziar, foarte critic la adresa politicii guvernului și în care au încercat să împrăștiie mai multe zvonuri care nu sunt, probabil, adevărate”³⁹. Schuyler insistă și asupra abuzurilor comise de autorități asupra celor arestați și învinuiți, subliniind imposibilitatea organizării unei apărări legale și corecte. „Se presupune – continua generalul american în jurnalul său – că intenția guvernului este a da amploare acestui eveniment, mult peste adevărata sa importanță și, prin mărturii false, de a-i implica pe Maniu, Brătianu, Rădescu și pe alți lideri”⁴⁰.

La 23 iulie 1945, Al. Nicolski, șeful Corpului Detectivilor din cadrul Direcției Generale a Poliției, solicita Parchetului Curții Marțiale eliberarea unui mandat pentru percheziția domiciliului lui Ion Flueraș, din București, strada D, nr. 2, Vatra Luminoasă, „în scopul aflării de material ce interesează Siguranța Statului”⁴¹. În declarația sa din 25 iulie, Mircea Ștefanovici spusese că sediul organizației „Tinerimea Liberă”, precum și fondurile necesare tipăririi și multiplicării manifestelor anticomuniste și antiguvernamentale au fost date de către Ion Flueraș⁴². Ca urmare, Flueraș va fi reținut încă din 26 iulie⁴³, deși abia la 31 iulie a fost eliberat un mandat de

³⁸ *Ibidem*, p. 50-51.

³⁹ C.V.R. Schuyler, *Misiune dificilă. Jurnal (28 ianuarie 1945-20 septembrie 1946)*, ediție îngrijită de Alexandru Oșca și Mircea Chirițoiu, București, Editura Enciclopedică, 1997, p. 196-197.

⁴⁰ *Ibidem*, p. 198.

⁴¹ ACNSAS, fond *Penal*, dos. 450, vol. 5, f. 263.

⁴² *Ibidem*, f. 251.

⁴³ Idem, dos. 450, vol. 6, f. 240.

arestare preventivă pe numele lui, pentru 31 de zile, pentru învinuirea de „uneltire contra Siguranței Statului”. Mandatul era semnat de către șeful poliției judiciare militare, procuror Ioan Vlăduță⁴⁴.

Supus unei anchete dure de către comisarul Gheorghe Bulz, Flueraș a semnat o declarație la 8 august, prin care își recunoștea vinovăția de a fi sprijinit acțiunile unei organizații teroriste. Acesta va susține că l-a cunoscut pe Mircea Ștefanovici prin intermediul prietenului său, Teodor Rosnovan.

„Deoarece gruparea «Tinerimea Liberă» condusă de Dl. Ștefanovici putea deveni organizația de bază a tineretului din vechiul partid [social-democrat, pe care Flueraș considera că-l reprezintă – n.n.], am înțeles să-i dăm tot sprijinul. I-am pus la dispoziție în str. Alex. Odobescu nr. 13 un birou, drept sediu. Deoarece tineretul prin Dl. Ștefanovici și-a manifestat dorința de a lucra și nu avea fonduri, am înțeles împreună cu Dl. Boghea, Măglașu, Rusu etc., să le dăm ajutor bănesc. Acum o lună de zile Dl. Ștefanovici ne-a dat în câteva rânduri manifeste cu conținut anticomunist și antiguvernamental, din manifestele trase la gesterner, manifeste semnate de comitetul de acțiune al țărănilor, muncitorilor și intelectualilor; Comitetul libertate și unire și cele 16 puncte anticomuniste. Din fiecare manifest am primit câte 2-3 bucăți. Ulterior am primit un număr de 4-5 manifeste intitulate *Văpaia*, organ al organizației teroriste și subversive intitulate «T» [...]»⁴⁵.

În 11 septembrie, în fața instanței, Flueraș va avea puterea să revină asupra acestei declarații, susținând că a fost forțat să o susțină:

„Pe Dl. Ștefanovici l-am cunoscut prin intermediul unui prieten al meu. Dl. Ștefanovici mi-a explicat care este scopul lui de-a îndruma tineretul și atunci s-a legat o prietenie pe care n-o regret nici acum când am ajuns pe banca acuzării, ceea ce nu mi s-a întâmplat în 40 de ani de când sunt în fruntea muncitorimii [...]. Am crezut că azi s-a schimbat ceva, dar cu părere de rău am constatat că nu s-a schimbat nimic, dar mai rău s-a făcut acum când lupta pentru democrație este și azi tot așa de grea. Dl. Ștefanovici m-a rugat să-i dau un colț din biroul meu, de la atelierul de tâmplărie, până ce va avea local. Cum nu aveam nimic de bănuț și am văzut cu cine am de-a face, n-am putut refuza, fapt ce *nu aș fi admis dacă erau teroriști, căci întotdeauna am fost contra [la] astfel de manifestări. [...] Se mai spune că i-am sprijinit și material. [...] Le-am dat în două rânduri cam 25-30.000 lei numai pentru a-i ajuta în lupta ce-o duceau pentru luminarea tineretului. La poliție am fost molestat, amenințat, în acel timp când fata mea era pe moarte*⁴⁶, am semnat ceea ce nu am spus, fapt ce regret și dacă voi avea posibilitate vreodată *m-aș răzbuna pe cei ce sprijină astfel de fapte* [s.n.]”⁴⁷.

Poziția fermă a lui Flueraș, în fața instanței, a fost relevantă și de către un raport al unui agent S.S.I., aflat în sala de judecată:

⁴⁴ Idem, dos. 450, vol. 5, f. 333.

⁴⁵ *Ibidem*, f. 252-253; Idem, dos. 450, vol. 8, f. 270.

⁴⁶ Era vorba de Viorica Flueraș, fiica adoptivă, care s-a stins din viață la finele anului 1945.

⁴⁷ Idem, dos. 450, vol. 2, f. 59.

„Flueraș își face un elogiu al activității sale din trecut și al ideilor sale socialiste, arătând că este o rușine pentru el că din cauza presiunii unor elemente care se numesc iubitoare de muncitorime a fost silit să semneze declarații pe care acum se vede nevoit să le renege [s.n.]. Dar se va răzbuna. Se așează teatral, în admirația publicului, care protestează când acușarea vrea să-i pună noi întrebări [s.n.]; este prea emoționat sărmanul”⁴⁸.

În apărarea sa, Flueraș i-a propus ca martori pe George Grigorovici, Eftimie Gherman, Constantin Diamandi, Ioan Mirescu, Ion Bozga, Stavri Cunesco și pe Petre Topa, cel care a încercat să refacă Partidul Naționalist Democrat, după moartea lui Nicolae Iorga⁴⁹. În stenograma făcută de un agent al S.S.I se arată că Grigorovici, „întrebat ce părere are despre Flueraș, se exprimă foarte elogios. Nu înțelege cum a putut fi învinuit de asemenea lucruri un om care toată viața a fost contra terorismului. [...] Declară că Flueraș i-a vorbit de tinerii pe care îi ajuta, dar nu în legătură cu vreo activitate clandestină teroristă sau de altă natură”. Petre Topa „arată trecutul de luptă democratică a lui Flueraș, nu-l crede capabil de ceva nelegal și n-a luptat decât pentru binele muncitorimei”. Ion Mirescu „îl cunoaște ca om cinstit și absolut corect, nu-l poate crede capabil de acțiuni teroriste”. Constantin Diamandi „dă aceleași referințe”, iar Ion Bozga „îl cunoaște pe învinuit din 1927 ca legalist și știe că n-a activat niciodată clandestin”⁵⁰.

În toate declarațiile făcute de către ceilalți social-democrați arestați și implicați în procesul organizației „T”, este susținută nevinovăția lui Flueraș, în ceea ce privește implicarea lui în acțiuni teroriste. Spre exemplu, Simion Rusu îl considera „conducătorul spiritual al partidului [social] democrat, nu-l crede capabil de acte de teroare”⁵¹. Antim Boghea, în declarația consemnată în fața comisarului Bulz, avea să recunoască prietenia care-l lega de Flueraș, acesta fiind „un social-democrat care sută în sută merită acest nume și-l cunosc de un om absolut sincer și absolut cinstit”⁵².

În declarația dată de către Mircea Ștefanovici era confirmată varianta susținută de către Flueraș, cu privire la modul în care cei doi s-au cunoscut (prin intermediul lui Teodor Rosnovanu), precum și intenția liderului social-democrat de a afilia organizația „Tineretul Liber” la disidența condusă de el. „Atitudinea D-lui Flueraș față de P.C.R. și față de P.S.D.R. – continua acesta – era net defavorabilă, aducând injurii la adresa lor, atacând persoanele care stau în fruntea partidelor. Contribuția disidenței P.S.D.R. a fost hotărâtoare în atitudinea noastră antiguvernamentală exprimată prin manifeste iscălite: Comitetul de Acțiune Democrată etc., cele 16 lozinci care lovesc în P.C.R. etc.”⁵³.

În contextul în care, în fața instanței de judecată, toți inculpații și-au retractat declarațiile făcute în timpul anchetei, avocații au cerut achitarea. Presiunea asupra completului de judecată se făcea în două sensuri. Pe de o parte, în favoarea acuzaților,

⁴⁸ Idem, dos. 450, vol. 10, f. 281.

⁴⁹ Idem, dos. 450, vol. 1, f. 121.

⁵⁰ Idem, dos. 450, vol. 6, f. 231v; vezi și vol. 2, f. 132.

⁵¹ *Ibidem*.

⁵² Idem, dos. 450, vol. 5, f. 267; vol. 8, f. 273.

⁵³ Idem, dos. 450, vol. 8, f. 224.

contribuind în acest sens martorii, avocații, publicul din sala de judecată; pe de alta, împotriva celor inculpați, contribuind în această direcție presa comunistă și cea subordonată și grupurile de presiune aduse din când în când să manifeste în fața sălii de ședințe. Avocații apărării au invocat neconstituționalitatea Legii nr. 80/1941, pe baza căreia erau judecați. După 23 august 1944, a fost repusă în vigoare, parțial, Constituția din 1923, în consecință legislația antonesciană devenise caducă. Completul de judecată a găsit o porțiță de scăpare, încadrând „faptele” inculpaților în categoria drept comun – art. 209, partea a II-a, lit. a și b Cod Penal, ceea ce presupunea pedepse mult mai blânde. Cu toate acestea, pedepse trebuiau să existe. Ele erau cerute de Moscova, pentru a fi prezentate aliaților în Conferința de la Londra, în încercarea de obținere a sistării susținerii, de către aceștia, a „grevei regale”. Pedepsirea acuzaților era necesară și guvernului Groza, din rațiuni de luptă politică internă. De aceea, Curtea Marțială a grăbit finalizarea procesului, având chiar două ședințe pe noapte. În seara zilei de 13 septembrie 1945, sentința a fost pronunțată pentru 33 de inculpați⁵⁴.

În ciuda faptului că acuzarea nu a putut dovedi vinovăția celor inculpați, s-au acordat pedepse ce au variat între o lună și șapte ani de închisoare, fiind mai blânde pentru cei din organizația „Tinerimea Liberă” decât pentru cei din organizația „T”. Social-democrații Ion Flueraș, Lazăr Măglașu, Antim Boghea au primit câte trei luni de închisoare corecțională, cu socotirea detenției din momentul arestării⁵⁵. Mircea Ștefanovici a primit un an de închisoare, iar Remus Țețu șapte ani⁵⁶. Important este de observat faptul că, deși de-a lungul anchetei și al procesului nu s-a făcut nici o legătură între Flueraș și șeful organizației „T”, sentința pronunțată, în mod curios, susținea legătura care ar fi existat între liderul social-democrat și Remus Țețu. Executarea pedepsei s-a considerat că a început în 26 iulie și expira la 23 octombrie 1945⁵⁷.

De remarcat este și faptul că, în timpul anchetei, s-a încercat să se stabilească drept cap de acuzare și relațiile membrilor organizațiilor „Tinerimea Liberă” și „T” cu misiunile diplomatice ale Marii Britanii și S.U.A. la București. Într-o notă informativă din 12 septembrie, provenind din sursa „Voinescu”, referitoare la declarațiile făcute de Flueraș cu privire la relațiile pe care le-ar avea cu ministrul Bevin, se arăta: „S-au remarcat și calificat drept „curajoase” declarațiile făcute la procesul „T” de Flueraș, socialist cunoscut. A spus că este prieten personal al ministrului Bevin de pe vremea unui congres al Sindicatelor Muncitorilor din Porturi, ținut la Londra”⁵⁸. În ciuda insistenței anchetatorilor de a demonstra aceste legături, elementele care au ieșit la suprafață nu au permis formularea unor acuzații în acest sens.

A doua zi după pronunțarea sentințelor, Ion Flueraș va face recurs la sentința pronunțată de Curtea Marțială⁵⁹. Motivele cererii au fost dezvoltate într-un memoriu foarte consistent (opt pagini dactilografiate) înaintat Curții de Casație și Justiție

⁵⁴ Apud Petre Țurlea, *op. cit.*, p. 78-80.

⁵⁵ ACNSAS, fond Penal, dos. 450, vol. 6, f. 240.

⁵⁶ Idem, dos. 450, vol. 2, f. 315-317; Petre Țurlea, *op. cit.*, p. 81.

⁵⁷ ACNSAS, fond Penal, dos. 450, vol. 4, f. 29. Florian Tănăsescu greșeste atunci când susține, în articolul citat, că Flueraș va rămâne mai departe în închisoare și după expirarea termenului, până în 1953, când a murit (*op. cit.*, p. 330). Așa cum vom arăta în continuare, Flueraș va fi arestat din nou, în iunie 1949.

⁵⁸ ACNSAS, fond Penal, dos. 450, vol. 9, f. 254.

⁵⁹ Idem, dos. 450, vol. 2, f. 341-342.

Militară, de către avocatul său, Alexandru Metopadov, la 4 februarie 1946⁶⁰. Recursul va fi judecat abia în martie 1946. Flueraș fusese eliberat încă din 24 octombrie 1945, la expirarea celor trei luni la care fusese condamnat⁶¹.

Memoriul depus de către avocatul Metopadov invoca patru motive în favoarea susținerii recursului la sentința din 13 septembrie, pronunțată de Curtea Marțială împotriva lui Flueraș. Primul se referea la „inexistența instanței de judecată sub raportul prevederilor legale”. Avocatul invoca, pe bună dreptate, faptul că această instanță nu putea proceda la judecarea cauzei, „deoarece nici unul din învinuiți nu intră – prin calitatea persoanei – în competența de judecată a Curții Marțiale a Armatei. Faptele învinuiților fiind comise în zona interioară, și nu într-o zonă operativă, intră în competența Curții Marțiale a unui Comandament Teritorial, care nu poate fi înființată decât printr-un Decret-Regal [...]”. În opinia lui Metopadov, instanța de fond a comis „o grosieră eroare de drept”⁶². Al doilea motiv pe care se baza recursul era acela de „nulitate de formă”. Erau invocate mai multe vicii de formă, care nu au permis apărării, pe timpul desfășurării anchetei și a procesului, să-și apere corect inculpatul: lipsa dosarului, refuzul de a i se permite avocatului discuția liberă cu învinuitul, lipsa de la proces a unor persoane care ar fi putut ajuta instanța să delibereze în mod corect, refuzul instanței de a accepta cererile apărării de amânare a procesului ș.a.⁶³. La punctul trei, era invocat un alt motiv al nulității sentinței din 13 septembrie, și anume faptul că inculparea acuzaților a fost făcută, inițial, în baza unei legi din 1941 care, între timp, devenise caducă, iar schimbarea încadrării în infracțiune de drept comun nu s-a făcut în conformitate cu prevederile Codului Penal.

„Pe de altă parte, – se arată în memoriu – instanța de fond comite o totală confuziune între probele ce s-au degajat în cursul dezbaterilor și pe care instanța le-a reținut în cuprinsul sentinței, pentru ca datorită acestui fapt să tragă la urmă concluziuni de imputabilitate contradictorii cu starea faptică și necorespunzătoare dovezilor ce au servit în cauză. Astfel, după ce la pag. 32 din sentință, instanța de fond analizează și concretizează interogatoriul subsemnatului și mărturiile aduse de martorii mei în apărare, din care nu rezultă cu nimic că aș fi făcut parte sau că aș fi constituit vreo organizație clandestină sau subversivă și că raporturile mele cu organizația «Tinerimea liberă» s-au rezumat numai la un sprijin și încurajare a unor tineri constituiți într-o organizație ce avea o ființă legală și aprobată de autoritățile în drept, iar eu atât prin conduita și linia mea politică cât și prin firea mea am fost întotdeauna refractar oricăror acțiuni subversive și clandestine, la pag. 39 din sentință în aliniatul final, instanța de fond – denaturând starea faptică – conchide că învinuitul Remus Țețu, care ar fi pornit acțiunea subversivă printr-o publicațiune denumită *Văpaia*, ar fi fost în legătură și cu subsemnatul, ca și cu alți coînvinuiți, fără a arăta cu vreun cuvânt din ce anume elemente de fapt s-a putut concretiza această pretinsă colaborare a subsemnatului cu învinuitul Remus Țețu. În aliniatul următor (pag. 40 din sentință) instanța de fond

⁶⁰ Idem, dos. 450, vol. 6, f. 56.

⁶¹ Idem, dos. 450, vol. 10, f. 129.

⁶² Idem, dos. 450, vol. 6, f. 57.

⁶³ *Ibidem*, f. 59-61.

susține că: «în acțiunea lor inculpații au avut nevoie de oameni care să răspândească scrierile defăimătoare și au găsit în Mateescu Aristide, Plopeanu Dan, Enachovici Vladimir, Dron Andrei, pe cei ce trebuiau să officieze acest oficiu». Din acest pasaj al sentinței, se poate deduce că instanța a afectat subsemnatului și paternitatea «scrierilor defăimătoare» la care se referă, fără ca să arate în mod cât de sumar ce anume scrieri îi aparțin pentru ca să fi avut nevoie de a le «răspândi» prin coinculpații indicați mai sus»⁶⁴.

Pe aceeași logică sunt desființate și celelalte acuzații aduse prin sentința din 13 septembrie 1945. Cel de-al patrulea motiv al recursului invoca nulitatea de fond a sentinței. Mai precis, susținea că instanța nu a fost preocupată de analiza elementelor constitutive ale infracțiunii de uneltire împotriva ordinii de stat și „nu se demonstrează cu nici un fapt concret raportat la subsemnatul, că aceste elemente se întrunesc în condițiile determinate de lege [...]”. Instanța de fond se mulțumește cu o simplă afirmație că «elementele constitutive ale delictului imputat sunt întrunite» și – mai mult decât atât – această afirmație o face pentru un întreg grup de învinuiți fără nici o individualizare de fapt sau de drept»⁶⁵.

Curtea Militară de Casare și Justiție, în urma ședinței din 11 și 12 martie 1946, s-a pronunțat asupra cererilor de recurs formulate de 26 dintre inculpații procesului organizației „T”. Curtea a apreciat că „motivele de recurs sunt neîntemeiate și urmează să fie respinse ca atare»⁶⁶.

Precizări importante cu privire la implicarea lui Ion Flueraș în procesul organizației „T” au fost făcute, după mai bine de o jumătate de secol, de către doi membri ai organizației „T”, condamnați și ei în procesul din 1945. O primă relatare a făcut-o Dan Cernovodeanu, membru al organizației „T”, în 1999, când a susținut că implicarea bătrânilor militanți socialiști Ion Flueraș, Lazăr Măglașu și Antim Boghea în procesul organizației „T” s-a făcut din interesul comuniștilor de a compromite partidele istorice. Cernovodeanu, într-un articol publicat în *Lumea Românească*, susținea că organizația „T” a fost una dintre primele mișcări de rezistență anticomunistă din România⁶⁷.

Într-un articol publicat în prestigioasa revistă *Arhivele Totalitarismului*, Dan Cernovodeanu va oferi mai multe detalii despre episodul procesului organizației „T”. El susține că această organizație se dorea a fi una de rezistență anticomunistă și că Palatul Regal, inclusiv liderii partidelor istorice, Iuliu Maniu, Dinu Brătianu și C-tin-Titel Petrescu erau ținuti la curent cu activitatea grupului. Ba mai mult, chiar liderul „Tinerimii Libere”, Mircea Ștefanovici, ar fi fost cooptat în organizația „T”⁶⁸. Remus Țețu și colaboratorii săi au fost arestați înainte de a desfășura efectiv o acțiune serioasă anticomunistă și închiși la Malmaison, ulterior la Uranus⁶⁹. În ceea ce privește relația

⁶⁴ *Ibidem*, f. 62.

⁶⁵ *Ibidem*, f. 63-64.

⁶⁶ Petre Țurlea, *op. cit.*, p. 96-97.

⁶⁷ Dan Cernovodeanu, *Memoria documentelor. Una dintre primele mișcări de rezistență anticomunistă din România, neglijată de istoricii totalitarismului: Organizația „T”*, în *Lumea Românească*, anul IV, nr. 44, august 1999.

⁶⁸ Idem, *Una dintre primele mișcări de rezistență anticomunistă: Organizația „T”*, în *Arhivele Totalitarismului*, anul VII, 1999, nr. 3-4, p. 211-213.

⁶⁹ *Ibidem*, p. 213-214.

dintre „Tinerimea Liberă” și „T”, Cernovodeanu susține că prima avea un caracter cultural și fusese absorbită de către „T”, în urma apropierii ce se produsese între Ștefanovici și Țețu. Autorul subliniază eforturile Siguranței de a lega numele șefilor partidelor istorice, Maniu și Brătianu, precum și pe acela al fostului premier Rădescu de această organizație „fascistă”⁷⁰. Concluzia la care ajunge Cernovodeanu este următoarea:

„Pentru regimul comunist, în ascensiune în acea epocă, numita organizație constituia un pretext ideal de a implica partidele istorice în activități subversive, spre a realiza excluderea lor din competiția electorală a anului 1946”⁷¹.

O a doua relatare cu privire la implicarea lui Flueraș în procesul organizației „T” aparține lui Victor Isac, condamnat la una dintre cele mai lungi detenții, în procesul din septembrie 1945. Într-un interviu luat de Cosmin Budeancă și publicat în 2005, Isac declara că procesul organizației „T” „a fost un pretext, sau un prilej al Securității [sic!] de a inaugura categoria contrarevoluționară, așa-numiții CR-iști”⁷² [contrarevoluționari – n.n.]. Mircea Ștefanovici, cu organizația lui de vreo 20 de tineri, „era adăpostit de Ion Flueraș, care se considera un fel de conducător. Nu-și asumase titlul de președinte, deși era conducător al Partidului Social-Democrat Tradițional, cel care începuse demult în Ardeal. Și Flueraș avea un atelier de tâmplărie. Avea și câțiva angajați [...]. *A fost un om de o cinste nemaipomenită. A fost și deputat, da’ n-a profitat cu nimic, familia lui a fost tot așa modestă. A fost un luptător idealist* [s.n.]”. Flueraș le-a dat acestor tineri câteva exemplare din manifestul anticomunist *Văpaia*, editat de Remus Țețu, pentru a le răspândi⁷³. În ceea ce privește ancheta și procesul grupului „T”, „Flueraș a avut și el un comportament demn – declara Victor Isac – [...] Eu l-am cunoscut și l-am respectat ca vechi luptător ardelean pentru Unire, și când eram la «Tinerimea Liberă» am fost și la atelierul lui și am ținut legătura cu el. Dar n-aveau de ce să-l acuze, că n-a întreprins nimic, doar că a adăpostit «Tinerimea Liberă», deși era o asociație cu autorizație de funcționare oficială. A fost foarte demn [...] da’ n-a avut cum să se apere”⁷⁴.

Implicarea lui Flueraș nu a fost întâmplătoare; el era cunoscut ca un anticomunist convins și un adversar înverșunat al apropierii și colaborării P.S.D. cu Partidul Comunist. În consecință, compromiterea lui devenise un obiectiv important al Siguranței și al aparatului de propagandă comunistă.

Foștii lui colaboratori politici, care acum aveau importante funcții în structurile noii puteri, au refuzat orice concurs pentru restabilirea adevărului, disculparea celui arestat fără condamnare juridică și eliberarea lui din închisoare⁷⁵.

⁷⁰ *Ibidem*, p. 215.

⁷¹ *Ibidem*, p. 218.

⁷² Cosmin Budeancă, *Procesul organizației „T” din 1945. Interviu cu Victor Isac*, în *Memoria*, nr. 51-52 (2-3/2005), p. 76.

⁷³ *Ibidem*, p. 79.

⁷⁴ *Ibidem*, p. 84.

⁷⁵ Florian Tănăsescu, *op. cit.*, p. 330.

Nu putem încheia fără a mai insista asupra unui alt aspect, care oferă o imagine concludentă asupra caracterului lui Mircea Ștefanovici. Acesta a făcut eforturi deosebite pentru a-și obține reabilitarea. În anul 1954, devenit un înfocat susținător al regimului comunist, pentru a-și demonstra nevinovăția și, mai ales, atașamentul față de valorile comuniste, va întocmi cinci volume masive (intitulate *Studiu autobiografic*), având în total 1766 file și patru planșe. Rezultatul va fi achitarea lui, printr-o sentință din 16 iunie 1954⁷⁶. Unul dintre prețurile plătite a constatat în discreditarea, încă o dată, a lui Ion Flueraș, prin intermediul memoriilor adresate conducerii de partid și de stat. Astfel, cu o ipocrizie demnă de milă, Ștefanovici susținea, în 1954, că imediat după 23 august 1944 a intenționat „de a lucra pe linia P.C.R.-ului, într-o formațiune independentă, fiindcă din cauza unor ambiții personale a unor oameni, nu reușisem să mă încadrez încă în P.C.R [...]”⁷⁷.

Referindu-se la prima discuție ce a purtat-o cu Flueraș, noul convertit în ale marxismului susținea că „nu știa cine este”, dar a „rămas foarte impresionat de toate cele conflate de Ion Flueraș, dar în același timp începusem să-l privesc cu neîncredere, cu toate că nu aveam elementele necesare la dispoziție. *Mi se părea că Flueraș mirosea a Kautsky și tare mi-era frică să nu fi fost și el în trecut o unealtă a burgheziei* [s.n.]. Dacă Flueraș mi-ar fi propus atunci o colaborare cu el, fără îndoială că nu aș fi acceptat. Față de social-democrați, totdeauna am avut o mare rezervă și i-am considerat niște vânzători a-i mișcării muncitorești adevărate [...]” Frizând ridicolul, Ștefanovici susținea că a acceptat discuția cu Flueraș, fiind convins că acesta dorea să realizeze „linia mișcării muncitorești adevărate, adică a Partidului (P.C.R.)”⁷⁸. Flueraș, „vulpe bătrână și șireată”, era „destul de abil să mascheze” faptul că el nu lupta pentru realizarea intereselor P.C.R. Liderul social-democrat i-ar fi întins o capcană, oferindu-i localul atelierului său pentru a face sediul „Tinerimii libere”⁷⁹. Aproape fiecare frază Ștefanovici o încheie mecanic cu cuvintele că nu-l cunoștea și nu știa nimic despre activitatea ascunsă, anticomunistă a lui Flueraș. Perorând într-o tipică limbă de lemn, tânărul nostru erou întru apărarea muncitorimii declara senin că: „La ora aceea nu știam că Flueraș fusese și era un bandit de codru și încă din cei mari”⁸⁰. Flueraș, alături de alți oportuniști ca Măglașu, ar fi dorit să se folosească de „trecutul antifascist” al lui Ștefanovici, pentru a-și legitima lupta împotriva intereselor muncitorimii⁸¹, căutând a „da naștere unei acțiuni legale social-democrate de dreapta pentru viitor, reacționare și în luptă directă cu autentică mișcare muncitorească de la noi, pe care ei au trădat-o de mult”. Însușindu-și perfect retorica discursului stalinist, înțeles de către noii lideri ai țării, Ștefanovici susținea senin că Flueraș nu vorbea cu apropiații lui „decât despre Bevin și laburism”, precum și de colaborarea lui cu „trădătorul Maniu”, în cadrul Consiliului Dirigent. Și mai grav, în opinia fostului lider al „Tinerimii libere”, era faptul că Flueraș și colaboratorii lui „doreau să închine țara noilor hitleri din lagărul

⁷⁶ Petre Țurlea, *op. cit.*, p. 100-101.

⁷⁷ ACNSAS, fond Penal, dos. 450, vol. 7A, f. 358.

⁷⁸ *Ibidem*, f. 359.

⁷⁹ *Ibidem*, f. 360.

⁸⁰ *Ibidem*, f. 361.

⁸¹ *Ibidem*, f. 365.

ațătorilor la războiul anglo-american care nu se simțeau deloc bine la gândul că omenirea își va recăpăta libertatea [...]”. Aceste intenții le observase „limpede și fără echivoc”, citind pe fața lui Flueraș⁸².

„Dezamăgit” de atitudinea grupului Flueraș, fostul liberal care se convertise, între timp, la „morala comunistă”, își continua gândurile, scriind că: „Nu mi-aș fi putut închipui atâta perfidie și atâta escrocherie politică din partea unor oameni. Știam că social-democrații sunt oribili, trădători și șarlatani și că merg pe calea compromisurilor oportuniștilor internaționale a doua, dar nu-mi închipuiam că ei vor căuta pe orice cale să mă prindă pe mine în cursă [...]”. Precum un vrednic reeducat, Ștefanovici și-a regăsit echilibrul și sensul vieții în sânul partidului, regretând amarnic anii când nu a văzut că toți încercau „să tragă pe sfoară [partidul] în scopuri oportuniste și burgheze”. „Într-adevăr – conchidea apoteotic Ștefanovici – pentru moment și poate pentru o bună bucată de vreme mulți reușiseră să înșele Partidul. Însă Partidul nu se lasă înșelat la infinit, adevărul tot ese la lumină până la urmă. Nu există putere pe lume care să țină adevărul înăbușit o veșnicie. Adevărul are o putere uriașă și Partidul în tezaurul lui de luptă are metode subtile de a descoperi în timp și demasca pe acei de rea credință și atunci vai și amar de ei”⁸³.

Mircea Ștefanovici și-a mărturisit greșelile în fața partidului, dar „I. Flueraș nu se oprește aici și continuă să desfășoare activități dușmănoase, pentru care a fost condamnat la muncă silnică pe viață. În schimb eu, cu același elan revoluționar pe care mi l-am păstrat la fel de proaspăt, îmi continui munca și lupta pentru cauza poporului muncitor și partid, obținând victorii împotriva dușmanului de clasă și contribuind la construirea socialismului în Patria noastră, dovedind prin aceasta că o nedreptate sau o neplăcere personală, nu-mi poate schimba convingerile și nici deruta în luptă”⁸⁴.

Din fericire, memoriile înaintate de Ștefanovici nu mai puteau să-l afecteze pe Ion Flueraș. Acesta fusese asasinat în iunie 1953, iar istoricii noului regim, în frunte cu Mihail Roller, îl scosese cu desăvârșire din cărțile de istorie. Oricum, anii comunismului aveau să aducă numeroase asemenea schimbări de atitudine, convertiri la noul regim, din partea unor mari sau mai mici oameni politici sau de cultură. Motivațiile lor au fost diverse, scopul regimului, prin acceptarea lor, a rămas însă același: legitimarea și întărirea „democrației populare”. Flueraș are meritul de a nu fi făcut un asemenea gest.

Ultimii ani de libertate

Ancheta, procesul și temnița i-au zdruncinat profund lui Ion Flueraș încrederea în posibilitatea construirii unui regim democratic în România. După eliberare, intimidat de măsurile abuzive ale autorităților, părăsit de către mulți dintre vechii colaboratori, scârbit de colaborarea obedientă a unor foști camarazi cu Partidul Comunist, nu va mai desfășura o activitate politică intensă. Cu toate acestea, Poliția și Siguranța îi vor urmări îndeaproape pașii, considerându-l încă un „individ periculos”.

⁸² *Ibidem*, f. 420.

⁸³ *Ibidem*, f. 362.

⁸⁴ *Ibidem*, f. 69.

Erau întocmite cu regularitate rapoarte și note informative cu privire la declarațiile sau simplele cuvinte pe care le spunea, în cercurile unor prieteni sau colaboratori⁸⁵.

Cu prilejul Conferinței Naționale a P.C.R. din 16-21 octombrie 1945, Gheorghe Gheorghiu-Dej nu a ratat ocazia de a ataca atitudinea unor social-democrați din anii '20 și începutul anilor '30. Raportul politic prezentat de către acesta sublinia că „[...] elemente ca Mirescu, Flueraș, Grigorovici etc. [...] imprimau partidului social-democrat un spirit de aprigă dușmănie atât împotriva partidului comunist, cât și împotriva ideii stabilirii unității de acțiune a clasei muncitoare [...]”⁸⁶.

Informatorii Siguranței remarcău faptul că Flueraș vorbea, de câte ori avea prilejul, despre P.S.D. condus de către C-tin-Titel Petrescu, ca despre „o disidență procomunistă”⁸⁷. Cu toate acestea, Flueraș își arăta disponibilitatea de a-l sprijini pe Titel Petrescu, dacă acesta „se va rupe de «comunizați»”. O notă informativă provenind din sursa „Crăciun” menționa, la 19 noiembrie 1945, că „partizanii lui Flueraș și Grigorovici sprijină în Ardeal și Bucovina pe Titel Petrescu, împotriva lui Lotar Rădăceanu”⁸⁸.

Același „Crăciun” comunica, la 7 ianuarie 1946, cu privire la modul în care disidența condusă de Flueraș, Măglașu, Boghea comenta lărgirea guvernului Groza cu doi reprezentanți ai P.N.Ț. și P.N.L., hotărâtă la Conferința de la Moscova, că „se arată foarte sceptici în ceea ce privește rezultatul lărgirii bazei guvernului. Ei speră însă că – prin înființarea noului partid socialist – vor rupe de la social-democrați foarte multe elemente care stau acum pe lângă Titel Petrescu și care-l vor părăsi de îndată ce vor primi apelul făcut de Grigorovici, Flueraș și Măglașu”⁸⁹.

În luna ianuarie 1946, informatorii din preajma lui Flueraș transmiteau S.S.I. date contradictorii despre activitatea acestuia. Spre exemplu, o notă informativă din 17 ianuarie se referea la presupusa aderare a grupului Flueraș la Partidul Naționalist Democrat condus de Munteanu-Râmnic:

„Grupul reacționar socialist, condus de Ion Flueraș, fost președinte al Confederației Generale a Muncii, a aderat recent la partidul naționalist democrat, de sub șefia lui Munteanu-Râmnic, fost subsecretar de stat, în anul 1931, și profesor D. Pompei. Adeziunea formală s-a produs acum câteva zile. Pe marginea acestei fuziuni, se afirmă că Ion Flueraș, în înțelegerea cu foștii iorghiști (majoritatea membrilor partidului naționalist democrat este formată din foști admiratori politici ai decedatului N. Iorga), intenționează să transforme partidul naționalist democrat într-un partid muncitoresc, care să cuprindă pe toți nemulțumiții din partidele componente ale Frontului Unic Muncitoresc”⁹⁰.

⁸⁵ În luna ianuarie 1946, Corpul Detectivilor, Secția Filaj, întocmea note de supraveghere a lui Flueraș, care cuprindeau date despre cine venea în vizită, cum erau îmbrăcați, cu ce mijloc de transport au sosit, când a părăsit subiectul locuința etc. (Idem, dos. 450, vol. 9, f. 44, 47).

⁸⁶ Dinu C. Giurescu, *Uzurpatorii. România, 6 martie 1945-7 ianuarie 1946*, București, Editura Vremea XXI, 2004, p. 449.

⁸⁷ ACNSAS, fond Penal, dos. 450, vol. 9, f. 254.

⁸⁸ *Ibidem*, f. 191.

⁸⁹ *Ibidem*, f. 192.

⁹⁰ *Ibidem*, f. 193.

La sfârșitul lunii iulie 1946, disidența condusă de Flueraș – Partidul Socialist Democrat – a publicat, în oficiosul național-țărănesc *Dreptatea*, un comunicat în care își preciza punctul de vedere față de decretul-lege electoral adoptat de guvernul dr. Petru Groza. Noua reglementare electorală era considerată neconstituțională:

„Deși principal – se arăta în comunicat – partidul este pentru înlocuirea Senatului cu un Consiliu Superior de Stat, în care să fie reprezentate toate categoriile sociale după importanța lor economică, socială și culturală, totuși reorganizarea reprezentanței naționale, respectiv modificarea Constituției din 1923, nu se poate face în mod legal decât de către o Adunare Constituantă, anume aleasă și convocată, cu garantarea votului absolut liber și secret. În ce privește decretul-lege privitor la alegerea Adunării Deputaților, comitetul constată că acest decret nu garantează în mod suficient libertatea alegerilor, ci dimpotrivă, lasă porțițe deschise pentru tot felul de fraude electorale. Astfel, prin organizarea secțiunilor de votare pe instituții și întreprinderi, nu se tinde la altceva decât la falsificarea votului și împiedecarea votului liber, după procedeul verificat din iarna anului în curs, cu ocazia alegerilor sindicale”⁹¹.

În 27 august 1946, Serviciul Teren-Securitate-Pază va întocmi o notă informativă referitoare la orientarea și activitatea politică a lui Flueraș, în care erau redate date mai vechi despre acțiunile fostului lider social-democrat:

„FLUERAȘ IOAN, fruntaș socialist ardelean, născut la 2 Noembrie 1882 în comuna Chereuș, Jud. Cluj*, fiul lui Moise și Maria născută Hullea, de naționalitate român, religie greco-catolică, căsătorit cu Ileana născută Mesaros; domiciliază în București Str. D., Parcul Vatra Luminoasă. A domiciliat și în Cluj. Este absolvent al cursului primar și apoi și-a creat o pregătire autodidactică. Dispensat de serviciul militar.

În ceia ce privește orientarea sa politică, este cunoscut ca unul dintre cei mai de seamă doctrinari ai mișcării socialiste de la noi. S-a clasat însă pe o linie independentă de partid, fiind un aprig dușman a intrării elementelor străine în partidul social-democrat.

În anul 1945 a început să strângă rândurile vechilor socialiști din Ardeal și Banat, pentru a crea o organizație aparte independentă de aceia din București de sub conducerea D-lui Titel Petrescu, cu care să se prezinte singur în alegeri în acele regiuni. În această direcție avea sprijinul organizației socialiste din Sudul Bucovinei de sub conducerea vechiului fruntaș socialist Grigorovici fost subsecretar de stat al Muncii. Este contra organizației «Madosz» deoarece – spune el – ungurii sub paravanul acestei asociații își ascund ferocitatea dușmăniei ce ne poartă.

Mișcarea dusă de Flueraș progresează și pune în pericol înjghebarea slabă a lui Titel Petrescu, care lipsit de personalitate și autoritate este sub tutela lui Liviu & Comp.*

În Iunie 1945 a avut loc acasă la Dinu Brătianu o interesantă conferință la care au participat: Dr. Ion Costinescu, Ion Flueraș, Ilie P. Calciu și Dinu Brătianu, unde Ion Flueraș a făcut un scurt istoric despre desagregarea

⁹¹ *Ibidem*, f. 52.

* În realitate, județul Arad.

* Mișa Levin.

partidului social-democrat și totodată a arătat situația din câmpul muncii și cerea să se încheie o colaborare imediată între partidul național liberal și social democrat.

Este autorul a diferite articole apărute în gazetele săptămânale din Budapesta și Sibiu, *Tribuna Socialistă*, *Lumea Nouă* și *Viața Sindicală* din București.

La data de 13 Sept. 1945, Ion Flueraș a fost condamnat la 3 luni închisoare pentru uneltire contra ordinii sociale în procesul organizației «T» împreună cu Maglașu Lazăr, Boldei Alex., Boissard Marcel, Cornel Siffert și Anghel Garbaș.

În prezent ține contactul cu organizațiile muncitorești din Ardeal și Banat. Este cunoscut la fișele polițienești atât din P.P.C. și D.G.P. pentru acțiunea sa în masele muncitorești⁹².

În preajma alegerilor parlamentare din noiembrie 1946, Flueraș a acționat în sensul de a crea o alianță reprezentativă, care să se opună cu succes forțelor comuniste coalizate în cadrul Blocului Partidelor Democratice. Astfel, la 16 august, s-a încheiat o alianță cu P.N.Ț. - Maniu cu denumirea de Grupul Partidelor Unite. Fiecare formațiune urma să-și păstreze independența, fiind mai degrabă – sublinia istoricul Gheorghe Onișoru – un soi de pact de neagresiune electorală și de susținere reciprocă. Deși Flueraș a solicitat semn electoral pentru partidul său, ministrul de Interne, Teohari Georgescu, s-a opus constant.⁹³ Însă, la 21 septembrie 1946, Partidul Socialist Democrat din România condus de Flueraș a fost dizolvat, fiind socotit de autorități un „organism politic creat în scopuri diversioniste”.⁹⁴ O asemenea măsură se explica prin dorința îndepărtării lui Flueraș, în condițiile în care dizidența lui Titel Petrescu genera destule necazuri pentru autorități. Interesant era faptul că, deși hotărârea fusese publicată în *Monitorul Oficial* din 21 septembrie, totuși Lotar Rădăceanu anunțase știrea în ziarul *Poporul* încă din 19 septembrie⁹⁵.

Sursa „Crăciun”, aflată în preajma lui Flueraș, informa la 8 octombrie, cu privire la dizolvarea disidenței acestuia de către autorități și la declarațiile făcute de Iuliu Maniu față de această acțiune, precum și față de discuțiile purtate cu reprezentanții formațiunii titeliste:

„Dizolvarea partidului socialist democrat român (I. Flueraș) a dat prilej conducerii național-țărăniște și în special lui Maniu, de a sublinia față de presa străină și de a arăta misiunilor străine că actualul regim nu respectă libertățile politice, dizolvând organizațiile politice ale adversarilor, chiar dacă sunt organizații socialiste. Conducerea național-țărănișă, dorind un cartel cu socialiștii, pentru a arăta străinătății că ei se împacă foarte bine cu aceștia, în întrederea pe care a avut-o în ziua de 5 octombrie a.c. cu reprezentanții

⁹² *Ibidem*, f. 188-189. Informații similare se găsesc și într-o altă notă informativă, din 30 august (*ibidem*, f. 190).

⁹³ Gheorghe Onișoru, *Alianțe și confruntări între partidele politice din România (1944-1947)*, București, Fundația Academia Civică, 1996, p. 184.

⁹⁴ *Cartea albă a Securității*, vol. I: 23 august 1944-30 august 1948, coord. Mihai Pelin, ediția a II-a, București, 1997, p. 59.

⁹⁵ Gheorghe Onișoru, *op. cit.*, p. 184.

partidului socialist democrat român, Flueraș și Ing. Stoenescu, a accentuat necesitatea de a determina și pe C. Titel Petrescu, respectiv pe titeliști, ca să intre și ei în cartel cu național-țărăniștii. Potrivit acestei sugestii, Flueraș și Ing. Stoenescu au făcut demersuri, în zilele de 5, 6 și 7 Octombrie, pe lângă Adrian Dimitriu și R[omulus] Dan, secretari generali ai partidului social-democrat independent, spre a-i determina să intre în blocul opoziției. Aceste demersuri nu au reușit, P.S.D.I. menținându-se strict pe poziție. Mai mult încă, cei doi secretari generali au declarat că ei nu vor să «mai întărească mitul Maniu», întrucât primul adversar în care vor trebui să lovească, pentru a putea dobândi puterea mai târziu, după plecarea de la putere a actualului regim, va fi Maniu. Pe de altă parte, ei socotesc că, prin dizolvarea P.S.D.R., s-a mai limpezit situația, în sensul că toți social-democrații nemulțumiți vor trece la P.S.D.I.»⁹⁶.

Flueraș a purtat discuții, în sensul creării unui „bloc general al opoziției”, cu Nicolae Penescu, secretarul general al P.N.Ț., Bebe Brătianu și Mihail Romniceanu de la P.N.L.⁹⁷. În 16 august 1946, Comisia Electorală Centrală a atribuit 10 semne electorale formațiunilor politice care au manifestat dorința de a participa la alegeri. Între acestea era și „Grupul Partidelor Politice” – cu semnul o casă. Această alianță s-a constituit în urma unei înțelegeri între P.N.Ț. - Iuliu Maniu și Partidul Socialist Democrat Român condus de Ion Flueraș, în scopul participării la alegeri pe liste comune. Grupul va fi dizolvat, în urma scoaterii în afara legii, în septembrie, a formațiunii conduse de Flueraș, printr-o hotărâre a Consiliului de Miniștri⁹⁸. Scoaterea grupării lui Flueraș în afara legii era argumentată prin faptul că aceasta desfășura „o activitate antistatală”, „diversionistă”⁹⁹.

La 29 octombrie 1946, sursa „Crăciun” informa S.S.I. în legătură cu intențiile lui Flueraș și Boghea de a-i adresa, lui Iuliu Maniu, „o scrisoare, în care să-i reproșeze pentru faptul că pe listele partidului național țărănesc nu figurează candidații partidului socialist democrat român, așa cum promisese”¹⁰⁰.

Un nou proces – din nou în temniță

Anul 1947 va aduce schimbări dramatice în România. Partidul comunist, legitimat prin fraudarea alegerilor parlamentare din noiembrie 1946, a procedat la lichidarea oricărei forme de rezistență. După ce, la sfârșitul lunii iulie, P.N.Ț. a fost scos în afara legii și liderii politici arestați și întemnițați, la scurt timp a venit rândul frunțașilor liberali. P.C.R. își înlătura, rând pe rând, adversarii, după un scenariu și o regie de tip stalinist. În octombrie 1947, a venit rândul lui Constantin-Titel Petrescu și a formațiunii sale politice – Partidul Social-Democrat Independent. După ce a coabitat

⁹⁶ *Ibidem*, f. 194-195. Cornelia Pillat, fiica social-democratului Constantin Motaș, descrie o asemenea întâlnire ce a avut loc în casa tatălui său, amintindu-și figura lui Flueraș: „Nu pot uita ochii mari, intens albaștri, zâmbetul plin de humor și vorba târăgănată, ardelenească a lui Ion Flueraș [...]”. Cornelia Pillat, *Eterna întoarcere*, București, Editura DU Style, 1996, p. 17.

⁹⁷ *Ibidem*, f. 28.

⁹⁸ Șerban Rădulescu-Zoner, Daniela Bușe, Beatrice Marinescu, *Instaurarea totalitarismului comunist în România*, București, Editura Cavallioti, 1995, p. 157.

⁹⁹ *România în anii revoluției democrat populare 1944-1971*, coordonator dr. Gheorghe Zaharia, București, Editura Politică, 1971, p. 255.

¹⁰⁰ ACNSAS, fond Penal, dos. 450, vol. 9, f. 196.

cu comuniștii după lovitura de stat de la 23 august 1944, Petrescu s-a „trezit” în cele din urmă, în luna martie 1946, refuzând să accepte participarea la alegerile parlamentare anunțate de guvernul Groza pe liste comune cu P.C.R. Era însă prea târziu.

În acest fel, rând pe rând, toate forțele politice care s-au opus comunizării au fost înlăturate brutal de pe scena politică a României. Comuniștii mai aveau de făcut un singur pas, în sensul înlăturării pluralismului politic, dar și în cel al obținerii unei mult dorite legitimări în fața clasei muncitoare, ale cărei interese pretindeau că le reprezintă: „unificarea” P.C.R. cu P.S.D. și instituirea dictaturii partidului unic. Pasul a fost făcut, cu deplina colaborare a unor lideri social-democrați, în februarie 1948, în urma „fuziunii” dintre cele două partide născându-se Partidul Muncitoresc Român¹⁰¹.

Social-democrații nu vor scăpa nici ei de represiunea comunistă. După ce, în octombrie 1947, Titel Petrescu a fost acuzat că a multiplicat și răspândit manifeste subversive, câteva luni mai târziu va fi trimis în judecată. În noaptea de 5/6 mai 1948 va fi arestat, împreună cu alți colaboratori ai săi. În noaptea de 13 iunie 1949, aproape toți foștii conducători politici și sindicali social-democrați centrali și locali au fost arestați: Ion Flueraș, George Grigorovici, Iosif Jumanca, Ioan Mirescu și mulți alții¹⁰². După calvarul arestării și anchetei din 1945, pentru vechiul lider social-democrat Flueraș începea un altul, de această dată fără scăpare.

Mandatul de arestare a lui Flueraș, emis de Parchetul Tribunalului Militar București, dispunea arestarea și reținerea provizorie la arestul M.A.I., pe timp de 5 zile, fiind învinuit de „înalță trădare, complot, uneltire și trecere frauduloasă a frontierei”. Interesant este faptul că pe mandat nu era precizată nici data arestării și nici când expira mandatul¹⁰³.

Ion Flueraș va fi judecat împreună cu lotul C-tin-Titel Petrescu abia în 1952, de multe ori susținându-se, în cadrul anchetei, în mod eronat, că fusese membru în Comitetul Central al P.S.D.I. În memoriile sale, Adrian Dimitriu, apropiat de Petrescu în ultimii ani ai activității sale, își exprima nedumerirea cu privire la această situație: „Prin ce împrejurare și pentru care motive mai figura în lot și Ion Flueraș nu știu, deoarece el nu mai făcea parte de mult din partidul nostru”¹⁰⁴. Comuniștilor nu le trebuia neapărat, completăm noi, un motiv. Principalul cap de acuzare îl constituia tocmai opoziția înverșunată față de comunism. Poate că, așa cum remarca Victor Frunză, nu era altceva decât o îndeplinire a sarcinii date Partidului Comunist de către Comintern, încă de la începutul anilor 20, când Flueraș se opusese afilierii¹⁰⁵.

Acuzațiile care i se aduceau erau următoarele:

„A avut cunoștință de activitatea criminală dusă peste hotare de banda de trădători care pregăteau, la porunca clicilor imperialiste americane și engleze, răsturnarea prin violență a regimului de democrație populară din țara noastră,

¹⁰¹ Nicolae Jurca, *op. cit.*, p. 377-381.

¹⁰² *Ibidem*, p. 382.

¹⁰³ ACNSAS, fond Penal, dos. 120, vol. 2, f. 276.

¹⁰⁴ Adrian Dimitriu, *Note de drum. Lupta pentru supraviețuire a social-democrației române (1944-1980)*, ediția a II-a, București, Fundația „Constantin-Titel Petrescu”, 2001, p. 152.

¹⁰⁵ Victor Frunză, *op. cit.*, p. 269, 391.

primind rapoarte secrete de la Eftimie Gherman, prin intermediul Ambasadei Franceze din București. A participat la această activitate, instigând pe Romulus Dan să dea mandatul solicitat de Eftimie Gherman, pentru a reprezenta P.S.D.I., în conducerea acelei bande de trădători”¹⁰⁶.

În cadrul anchetei s-au găsit social-democrați care să-l incrimineze pe Flueraș. Ilustrativă este declarația lui Jean Arhip, făcută în 16 iunie 1949, din care spicuim:

„Cunosc pe ION FLUERAȘ, fost conducător al Mișcării Sindicale din România și al P.S.D.-ului, ca pe un colaboraționist de profesie, cu țărăniștii, cuziștii și F.R.N., sub care a fost deputat, colaborând cu ei, colaborare care a constituit în linii generale, o trădare a mișcării muncitorești”¹⁰⁷.

Anchetat de către Securitate cu privire la relațiile pe care le-a avut cu Romulus Dan și, mai ales, despre conținutul scrisorii trimise de Eftimie Gherman, refugiat la Paris, Flueraș va da, la 12 octombrie 1949, următoarele răspunsuri:

„Știu că în cursul lunii ianuarie sau februarie 1949 a venit la mine acasă Romulus Dan și mi-a adus o scrisoare în copie de la Eftimie Gherman, care este fugit la Paris. Eu am primit această scrisoare din partea lui Romulus Dan venită pentru mine de la Eftimie Gherman și după ce am citit propunerile, acesta mi-a cerut părerea asupra propunerilor făcute de Gherman. În scrisoare Gherman cerea un mandat de reprezentare a P.S.D.I.-ului în străinătate. [...]. În această scrisoare Eftimie Gherman scotea în evidență necesitatea ca partidul social-democrat independent să fie cât mai bine reprezentat în acțiunea dusă împotriva regimului actual din țara noastră de către Consiliul național de sub conducerea lui Rădescu, acțiune la care P.S.D.I. trebuie să participe cu doi delegați și nu cu unul, așa cum procedase Zissu. În acest sens, Gherman cerea să i se trimită mandatul pentru el, Bădărău și Woltman cu ajutorul căruia să-l poată înlocui pe Zissu și să poată duce acțiunea în bune condițiuni. [...] Am fost de acord cu darea mandatului lui Eftimie Gherman și lui Bădărău și Woltman, aceasta în urma discuției cu Romulus Dan, care deținea funcția de secretar al Comitetului Central al P.S.D.I.”¹⁰⁸.

Ancheta s-a prelungit și abia în 11 ianuarie 1952 a fost emis ordinul de trimitere în judecată, stabilindu-se data de 16 ianuarie pentru începerea procesului. Apărarea era asigurată de un avocat din oficiu, Barbu Solomon¹⁰⁹. În fața completului de judecată, condus de locotenent-colonelul Paul Finichi, Flueraș va retracta declarația făcută în timpul anchetei, invocând faptul că i-a fost smulsă prin teroare. El va afirma că, într-adevăr, s-a întâlnit cu Romulus Dan, pe care-l cunoaște din 1919, dar acesta nu i-a adus nici o scrisoare de la Eftimie Gherman. „*La cercetări am arătat că am primit o scrisoare, dar nu corespunde adevărului* [s.n.]”¹¹⁰.

În fața acestei situații, s-a procedat la confruntarea celor doi inculpați. Procesul-verbal redactat cu această ocazie preciza:

¹⁰⁶ ACNSAS, fond Penal, dos. 120, vol. 1, f. 45; vol. 2, f. 7.

¹⁰⁷ Idem, dos. 120, vol. 2, f. 269.

¹⁰⁸ *Ibidem*, f. 271.

¹⁰⁹ Idem, dos. 120, vol. 1, f. 74.

¹¹⁰ *Ibidem*, f. 96.

„Acuzatul Romulus Dan declară: am arătat lui Flueraș scrisoarea sosită de la Gherman, la 2-3 zile după ce am primit-o, ducându-mă personal la el acasă. Flueraș mi-a spus că facem bine că dăm mandat lui Eftimie Gherman. Acuzatul Ion Flueraș declară: *față de cele ce declară acum Romulus Dan la confruntare eu nu recunosc să-mi fi arătat mie scrisoarea lui Gherman sau să-mi fi spus ceva în legătură cu mandatul dat lui Gherman* [s.n.]. La închisoare am aflat de la un deținut Negel că Romulus Dan se văita că m-a băgat în această chestiune fără vină, dintr-o greșală a sa, fapt auzit și de un oarecare deținut Tănăsescu. Odată cu mine a fost arestat și Jumanca, dar el a avut noroc pentru că în scrisoarea lui Gherman nu se vorbea de numele lui. *Din faptul că în acea scrisoare se menționa numele meu, s-a dedus că mi-a și arătat scrisoarea, dar nu este adevărat* [s.n.]”¹¹¹.

Cu toate că faptele penale de care erau acuzați membrii lotului Titel Petrescu nu existau, foarte rapid, la 22 ianuarie 1952, Tribunalul Militar București pronunța sentința, găsindu-i pe toți vinovați. Ion Flueraș era culpabil de „întăită trădare”, „surparea ordinii constituționale”, „uneltiri contra ordinii sociale” și „complot în scop de trădare, de surparea ordinii constituționale și de răzvrătire”¹¹². Toate acestea, în baza unei preținse scrisori pe care a citit-o sau n-a citit-o, acuzarea nereușind să demonstreze faptele. Condamnările pe care inculpații le-au primit au fost următoarele: C-tin-Titel Petrescu, muncă silnică pe viață, transformată în temniță grea pe viață; Adrian Dimitriu, muncă silnică pe viață; Romulus Dan, 15 ani temniță grea; Ilie Predaru, 12 ani temniță grea; Constantin Motaș, 20 de ani temniță grea; Eftimie Gherman și Iancu Zissu, condamnați în contumacie la muncă silnică pe viață ș.a.m.d. Ion Flueraș a fost condamnat la 15 ani temniță grea, 5 ani degradare civică și 5.000 de lei amendă¹¹³. Singura faptă pentru care a fost incriminat era aceea de a fi „îndemnat pe acuzatul Romulus Dan să dea mandatul solicitat de către trădătorul Eftimie Gherman”. La 1 februarie 1952, Flueraș a fost depus la penitenciarul Jilava, pentru executarea pedepsei¹¹⁴.

Prin intermediul avocatului din oficiu, Barbu Solomon, condamnații Ion Flueraș, Ilie Predaru, Constantin Motaș, Paul P. Ștefănescu și Adrian Stambuleanu au formulat o cerere de recurs. Barbu Solomon formulase, însă, această cerere într-un mod curios. În mod fals, se preciza că „acuzatii atât în primele cercetări cât și în fața instanței de fond și-au recunoscut vina și au arătat că au susținut politica trădătoare a acuzatului Titel Petrescu”. Interesante erau și considerațiile finale ale lui Barbu Solomon, prin care motiva recursul:

„Rugăm Onorata Curte de Casare să aprecieze că toți acuzații recurenți au o origine socială burgheză; că factorii sub influența cărora s-au format judecata, voința, caracterul și mentalitatea lor sunt ai societății burgheze, care nu cunoaște lupta pentru construirea unei Patrii libere și independente. În mediul

¹¹¹ *Ibidem*, f. 97.

¹¹² *Ibidem*, f. 98-99r.

¹¹³ *Ibidem*, f. 99v-100.

¹¹⁴ *Ibidem*, f. 140. O descriere a tratamentului inuman suferit de Flueraș la Jilava aparține fostului deținut politic Marcel Petrișor (Marcel Petrișor, *Fortul 13. Convorbiri din detenție. Memorii I*, București, 1991, p. 8-9; vezi și Ion Bălan, *Regimul concentraționar din România 1945-1964*, București, Fundația Academia Civică, 2000, p. 206-207).

în care au trăit acuzații, ei nu au putut să-și formeze sentimentul dragostei de Patrie, care este mai presus de orice tranzacție. Mentalitatea acuzaților este veche, oportunistă și proprie școlii burgheze, educației burgheze. Acuzații n-au avut spirit revoluționar, au căzut în oportunismul reformist, care este politica trădătoare burgheză”¹¹⁵.

Formulând o asemenea cerere te puteai întreba dacă Barbu Solomon era avocatul apărării sau unul dintre acuzatori.

În 13 iunie 1952, Curtea Militară de Casare și Justiție, întrunită în ședință sub președinția colonelului-magistrat Vasile Vlasu, a respins recursul făcut de Ion Flueraș, Ilie Predaru, Adrian Dimitriu, Constantin Motaș, Romulus Dan, Adrian Stambuleanu, Eugen Dobrescu, Paul Stănescu, Gheorghe Filipescu¹¹⁶. La scurt timp după pronunțarea recursului, Flueraș va fi transferat la închisoarea de la Gherla.

Informațiile care au circulat în istoriografie, cu privire la temnița suportată de către Flueraș și, îndeosebi, cele legate de moartea sa au fost lapidare și contradictorii. S-a susținut, de către unii, că ar fi murit în 1949 sau 1952, iar de către alții, în 1953.

O primă relatare despre comportamentul și moartea lui Flueraș în închisoarea de la Gherla aparține lui Mihai Timaru, sublocotenent, fost membru al grupului de rezistență Paragină. În amintirile sale, publicate în 1993, Timaru scria:

„Aflasem de asemenea de Ion Flueraș că a fost schingiuit de către Rek și Juberean, aflasem că a murit; trecuse și el prin Reeducare; am stat în două rânduri cu el. Flueraș era secretarul general al P.S.D., fracțiunea Titel Petrescu [sic!]. Am asistat la o înfruntare între Ion Flueraș și cei doi securiști, căpitan Gheorghiu, directorul închisorii, și locotenent Avădanei de la Penitenciarul Gherla. Bietul Flueraș avea în jur de 70 de ani, era bolnav, eu având grijă de el, deoarece nu se putea ridica de pe prici, îl sprijineam eu. Căpitan Gheorghiu și Avădanei vin la apelul de dimineață, la deschidere, Flueraș le spune să fie dus la infirmerie că e bolnav și are nevoie de asistență medicală. Căpitan Gheorghiu îi răspunde că o să fie dus atunci când se va desolidariza de «trădători sunteți voi toți, în frunte cu Gheorghiu-Dej și cu toată șlehta voastră». Avădanei a vrut să se repeadă la el și să-l lovească, dar căpitan Gheorghiu l-a luat de mână pe Avădanei, l-au scuipat pe Flueraș și au plecat. L-au dat pe mâna lui Rek și Juberean și aceștia i-au plătit curajul și demnitatea bietului Flueraș”¹¹⁷.

O contribuție însemnată la lămurirea detenției și a sfârșitului tragic al fostului lider social-democrat o va aduce fostul deținut politic Mihai Rădulescu, prin publicarea unui consistent studiu în revista *Memoria* din 2002, bazat pe relatările unor deținuți care l-au cunoscut pe Flueraș. Autorul îl citează pe Dumitru Bordeianu, coleg de detenție cu Flueraș, care aduce o lumină nouă asupra ultimelor luni din viața liderului socialist. Acesta povestește cum l-a surprins pe Flueraș rugându-se în fața unei icoane, la capela dezafectată a penitenciarului:

¹¹⁵ ACNSAS, fond Penal, dos. 120, vol. 1, f. 146-147.

¹¹⁶ *Ibidem*, f. 159-161.

¹¹⁷ Mihai Timaru, *Amintiri de la Gherla*, Timișoara, Editura de Vest, 1993, p. 90-91.

„Am rămas înmărmurit, zărind acolo un bătrânel, în genunchi și cu mâinile încheștate. Se ruga în fața unei icoane. La zgomotul de saboți al pașilor mei, a întors capul și, văzând că sunt deținut ca el, mi-a făcut semn să vin aproape. M-am apropiat cu sfială și am îngenunchiat și eu. Atunci, bătrânul mi-a șoptit că este socialistul Flueraș. După ce și-a terminat rugăciunea, l-am întrebat, nedumerit, cum se face că el, care prin concepție ar fi trebuit să fie ateu, se roagă totuși lui Dumnezeu. Bătrânul, cu o voce care mi-a încălzit inima, mi-a spus că aceasta a fost în tinerețe, că totul n-a fost decât o minciună, iar acum se roagă lui Dumnezeu să-l ierte”¹¹⁸.

Bordeianu, tânăr cu formație spirituală de dreapta, a fost impresionat de acest aspect al deținutului Flueraș și insistă pe transformarea spirituală a acestuia: „Întâlnirile mele cu Flueraș la capelă s-au repetat de mai multe ori. Întotdeauna mă chema lângă el [...]. El rostea rugăciunea cu inima caldă și copleșită de prezența lui Dumnezeu [...]. Flueraș credea fierbinte și aștepta să plece de pe lumea asta”. Naratorul continuă, completându-i portretul: „Exemplu de om cinstit cu el însuși, acest Flueraș; om care ajunsese să spună că ceea ce crezuse până atunci fusese minciună, în afară de Dumnezeu, care este Adevărul absolut”¹¹⁹.

Mihai Rădulescu îl citează și pe Timofei N. Mândru, un alt coleg de detenție, care oferă informații despre tratamentul la care a fost supus și lichidarea liderului social-democrat:

„Pe Ion Flueraș l-am cunoscut în Penitenciarul din Gherla, pe la jumătatea lunii iunie 1952, în sala de la parterul celularului C (mare) cu ocazia repartizării deținuților pe atelierele fabricii din incinta penitenciarului, repartizare făcută de lt-maj. Alexandru Mihalcea [...], asistat de noul director al închisorii Gherla, cpt. Petre Goiciu. [...] Au rămas nerepartizați doi deținuți; subsemnatul și un deținut în vârstă, care deși tuns scurt, la fel ca toți ceilalți deținuți, se vedea că are părul alb, cu mustață de culoare alb grizonant, lăsată puțin peste buza superioară. [...] Ședea pe o boccea [conținând] lucrurile sale, era îmbrăcat civil, în haine de culoare gri, șifonate, iar șapca – una obișnuită, tip muncitoresc – și-o ținea pe unul dintre genunchi; era slab, iar privirea și fața sa exprimau apatie și resemnare”¹²⁰.

Timofei Mândru descrie modul în care a fost luat în primire de directorul penitenciarului:

„În timp ce Petre Goiciu îl apostrofa pe vecinul meu [Flueraș – n.n.], care-l privea fără a scoate o vorbă – apostrofare împletită în patru cu invective, înjurături și amenințări, și în timp ce eu mă întrebam în sine-mi: «Cine o fi deținutul acesta pe care Goiciu îl urăște așa de mult?! Ce a fost în viața sa și ce rău o fi făcut el clasei muncitoare?», iată că se îndreaptă spre noi slt. Avădanei, căruia Goiciu îi spune «Uită-te tovarășe sublocotenent, la banditul ăsta de

¹¹⁸ Mihai Rădulescu, *Trainul și sfârșitul lui Ion Flueraș*, în *Memoria*, nr. 39 (2/2002), p. 60-61.

¹¹⁹ *Ibidem*, p. 61.

¹²⁰ *Ibidem*, p. 64.

Flueraș! La trădătorul ăsta cu capul plin de gărgăuni și vezi ce faci cu el [...]»¹²¹.

Timofei Mândru oferă, în descrierea sa, și câteva detalii despre condițiile de încarcerare pe care le suporta Flueraș:

„În luna octombrie 1952, am aflat de la doi tineri care au fost scoși din izolare că în acea zi a repartizării făcute de lt. mj. Mihalcea Alex. pe ateliere, pe camere și pe celule, Ion Flueraș a fost încarcerat într-o celulă de la etajul 2 din secția izolare, celularul A (celularul vechi sau Cetate) – secție în care dintre cei care făceau parte din administrația închisorii nu puteau intra decât următorii: a). cei doi șefi de secție care își făceau serviciul în ture de 12h cu 24h; b). prim-gardianul închisorii; c). ofițerii de servicii; ofițerii politici; d). comandantul (directorul) penitenciarului. În această secție Izolare se dormea pe podea, pe o rogojină îngustă, uzată, destrămată. Polonicul cu care se împărțea ciorba era mai mic decât polonicul cu care se împărțea ciorba acelor deținuți care nu munceau și acelor deținuți care munceau, dar care nu-și puteau face norma. Iar ciorba care li se dădea izolaților era mult mai subțire decât a celorlalți deținuți. Deținuților de la Secția Izolare li se dădeau cele mai uzate și rupte pături. Erau bărbieriți mai rar decât ceilalți deținuți și foarte rar erau duși la baie. Iar aceasta li se făcea numai noaptea, după ora stingerii și dura foarte puțin. La aer nu erau scoși deloc. Deținuții de la secția Izolare zilnic erau vizitați de cei trei ofițeri politici: slt. Avădanei Constantin, politrucul șef, și cei doi sublocotenenți Ciumaș și Roboiu, secunzii politrucului Avădanei. Acești trei ofițeri politici îi vizitau pe cei izolați pentru a-i bate. Și-i băteau, nu se jucau”¹²².

Un asemenea regim la care a fost supus Ion Flueraș nu era unul de detenție, ci unul de exterminare.

Conform aceluiași narator, Flueraș a fost scos de la Izolare în octombrie 1952 și mutat într-o celulă în sectorul C, fiind scos la muncă în fabrica penitenciarului, ca om de serviciu. Condițiile în care a fost pus să lucreze erau inumane și nu putem să le descriem aici¹²³.

La începutul lunii martie 1953, Flueraș a fost transportat de la Gherla la Ministerul Afacerilor Interne condus de Alexandru Drăghici. Nu se știe motivul real al acestui fapt, dar Mihai Rădulescu susține că atunci i s-a propus lui Flueraș să semneze o autodefăimare a întregii sale activități politice, după cum va accepta să facă, puțin mai târziu, Titel Petrescu, pentru a obține, în schimbul acestei trădări de sine, eliberarea tuturor colegilor săi de crez. „Despre Flueraș – continuă Rădulescu – se crede că a refuzat acest târg”. Acest refuz avea să-i pecetluiască moartea. Timofei Mândru descrie, cu lux de amănunte, cum s-au petrecut faptele, de o sălbăcie cruntă:

„Într-o noapte în jurul datei de 20 iunie 1953, ofițerul de servicii împreună cu șeful de secție au descuiat ușa celei în care se aflau Ion Flueraș și alți deținuți și l-au luat cu ei și l-au dus într-o celulă de la parterul celularului C, dându-l în

¹²¹ *Ibidem*, p. 65.

¹²² *Ibidem*, p. 70.

¹²³ *Ibidem*, p. 71-72.

primire unei echipe formate din trei deținuți reeducați. Cei trei deținuți – Juberian, Rek și Henteș [foști legionari – n.n.] – în acea noapte de iunie 1953, în care le-a fost «înmănat» deținutul Ion Flueraș, în acea celulă de la parterul celularului C (mare), începând de la jumătatea nopții și până dimineața, n-au făcut altceva decât să-l bată și să-l schingiuiască pe fostul lider al social-democrației din țara noastră”¹²⁴.

Ion Flueraș va muri pe patul infirmeriei de la Gherla, după ce a zăcut fără îngrijire aproape o lună. Singurul cadru medical care a mai trecut pe la el a fost sanitarul Grigore Vereș¹²⁵. În fișa matricolă penală a lui Flueraș întocmită la penitenciarul Gherla este indicată drept dată a morții ziua de 7 iunie 1953¹²⁶.

Ion Flueraș a murit fără ca familia sa să mai știe ceva despre soarta lui, într-o totală ilegalitate, chiar și în raport cu „justiția” comunistă – oricât de ilegală ar fi fost ea însăși – în Penitenciarul de la Gherla. Vinovăția lui era aceea că luptase pentru realizarea Marii Uniri, că se opusese comunismului și crezuse, până la moarte, în valorile social-democrației.

SORIN RADU

THE ABOLITION OF SOCIAL-DEMOCRACY IN ROMANIA. ION FLUERAȘ CASE (AUGUST 1944-JUNE 1953)

Summary

This study analyses the last years of political activity of one of the most important leaders of Romanian Social-Democratic movement, the anti-Communist attitude and also the way the Communist authorities acted in order to abolish any resistance of him. The defining coordinates of political action and thinking of Ion Flueraș can be summarised as follows: reformism and pragmatism in his Social-Democratic spirit, syndicalism and anticommunism.

After August 23 1944, Flueraș tried to involve himself into the action of reorganizing the SDP, but he wasn't accepted by the party leaders who accused him and his group of collaboration with the Communists and that he sustained the identity of social-democracy. Flueraș was known as an inveterate anti-Communist and he was strongly against the collaboration of SDP with the Communist Party. That was why

¹²⁴ *Ibidem*, p. 72.

¹²⁵ *Ibidem*, p. 74.

¹²⁶ http://www.memorialsighet.ro/ro/foto_fi.asp?id=23. În ceea ce privește data morții lui Flueraș, există câteva neconcordanțe în lucrările apărute până în prezent. Spre exemplu, Cicerone Ionițoiu, în *Victimele terorii comuniste*, susține, eronat, că după expirarea celor trei luni de închisoare din 1945 Flueraș nu a mai fost eliberat, iar în 13 iunie 1949 a fost asasinat în temniță de torționarii echipei de „reeducare” conduse de Țurcanu (Cicerone Ionițiu, *Victimele terorii comuniste. Arestați, torturați, întemnițați, uciși. Dicționar F-G*, lucrare revizuită de dr. Mihaela Andreiovici, București, Editura Mașina de scris, 2002, p. 65). De asemenea, Alexandru Roz greșește și el susținând că Flueraș a decedat în 1952 (Alexandru Roz, *Ion Flueraș, un lider social-democrat mort în închisorile comuniste*, în *Anuarul Institutului de Istorie «George Barițiu»*, tomul XLII, 2003, p. 455).

his discredit became an important goal of Political Policy and of the „Romanian Socialist Party”. He was an unwanted person for the Communists, because he had great influence on workers’ organizations. There were some threats from SDP’s side, especially from Lothar Rădăceanu. There were also some articles written against Flueraș into the newspapers of that time, and those articles of Lothar Rădăceanu offered Communists the motives to arrest Flueraș. In September 1945 he was arrested and accused of conspiracy actions against the state order into the so-called „The Process of T organization”. He was sentenced to three months in prison with the aim of political discreditation of the entire social-democratic group known for its anticommunist attitude. That action was a prelude of SDP’s later annihilation.

After the annihilation of social-democracy by the „fusion” in February 1948, there were many arrests of the old leaders, and Flueraș was one of them. After four years of detention he was tried in January 1952 and sentenced to fifteen years of detention for „high treason” and „undermining the constitutional order”. But he died in unknown circumstances in June 1953 at Gherla prison.